

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Eliška Mrňková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Teorie a dějiny výtvarných umění

Eliška Mrňková

**Současný stav poznání architektury a kamenosochařské
výzdoby dómu sv. Václava v Olomouci
z doby Bruna ze Schauenburku**

Vedoucí práce: Mgr. Petr Čehovský, Ph.D.
Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: "Současný stav poznání architektury a kamenosochařské výzdoby dómu sv. Václava v Olomouci z doby Bruna ze Schauenburku" vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci

.....

Děkuji Mgr. Petru Čehovskému, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce. Děkuji Mgr. Miroslavu Výmolovi, za zpřístupnění celé katedrály a pomoc při získávání materiálů na Arcibiskupství olomouckém. A děkuji také Mgr. Markétě Dolákové, která mi umožnila nahlédnout do inventárních listů Vlastivědného muzea a vyfotit si jednotlivé konzoly, jež uchovávají v lapidáriu.

Obsah

Obsah	6
1. Úvod	7
2. Literatura a prameny.....	8
2.1. Literatura a prameny vydané do roku 1989.....	8
2.1.1 Literatura a prameny vydané do roku 1899.....	8
2.1.2 Literatura a prameny vydané do roku 1979.....	9
2.1.3 Literatura a prameny vydané do roku 1989.....	11
2.2. Literatura a prameny vydané od roku 1990 do ledna 2013.....	12
2.2.1 Literatura a prameny vydané do roku 1999.....	12
2.2.2 Literatura a prameny vydané do roku 2005.....	14
2.2.3 Literatura a prameny vydané do počátku roku 2013.....	16
3. Situace v Olomouci ve 13. století.....	18
4. Bruno ze Schauenburku	22
4.1. Životopis biskupa Bruna	22
4.2. Zakladatelská činnost Bruna ze Schauenburku	27
5. Nástin stavebního vývoje katedrály sv. Václava před přestavbou Brunem ze Schauenburku	29
6. Přestavba katedrály sv. Václava do gotického slohu	31
7. Kamenosochařská výzdoba katedrály sv. Václava	37
7.1. Dochované konzoly	37
7.2. Fragment sochy Krista	41
7.3. Hlava královny.....	45
7.4. Výzdoba oken.....	47
7.4.1 Okenní kružby	47
7.4.2 Vybrané hlavice okenních prutů	51
8. Závěr.....	56
9. Obrazová příloha.....	59
9.1. Seznam obrazové přílohy.....	59
9.2. Obrazová příloha.....	61
10. Použitá literatura a prameny	76
10.1. Použitá literatura.....	76
10.2. Použité prameny	78

1. Úvod

Cílem této práce je podat podrobný a ucelený pohled na stavební vývoj olomoucké katedrály sv. Václava v době Bruna ze Schauenburku, který bude vycházet z doposud vydané literatury a obecně známých pramenů. Budu se snažit srozumitelně seznámit čtenáře s fakty týkající se výstavby, uvést vlivy, které působily na stavbu. Dále naznačím vývoj stavby a popíši současný stav gotických prvků katedrály, o které se zasloužil biskup Bruno ze Schauenburku. Zároveň bych čtenáře ráda seznámila s osobností biskupa Bruna ze Schauenburku a s dobou, ve které žil.

Katedrála sv. Václava mě udivovala už od dětství. Zprvu především svými vysokými věžemi a později i svou výzdobou. Nicméně jsem dlouhou dobu neměla tušení, jak je vlastní stavba stará, kolik prodělala požárů a přestaveb. Takový typ poznání jsem získala ještě později a hlubší informace až nyní, když jsem se probírala různorodou literaturou o katedrále. Při bádání překvapilo, že neexistuje ucelená monografie. Povětšinou se jedná o turistické průvodce, anebo je olomoucká katedrála zmíněna v rámci obsahově rozsáhlejších publikacích.

Přesto, že zdejší biskupská katedrála prošla dlouhým vývojem, já se zaměřím na období Bruna ze Schauenburku. Jeden z důvodů výběru této historické fáze je, že českým zemím vládl v tu dobu velmi významný vládce, Přemysl Otakar II. (1253 – 1278). Další důvod vidím v důležitosti Brunovi přestavby pro další vývoj katedrály. A i samotná osobnost Bruna ze Schauenburku je velmi zajímavá. Naneštěstí nám nezůstalo žádné grafické zobrazení podoby katedrály po její gotické přestavbě zachováno. Při představě, toho jak mohla tehdy katedrála vypadat, vycházíme z částí, které zůstaly zachovány. Jednak ji potkaly další přírodní pohromy a jednak i další olomoučtí biskupové chtěli chrám zvelebit a zapsat se tak do dějin katedrály i Olomouce.

2. Literatura a prameny

2.1. Literatura a prameny vydané do roku 1989

2.1.1 Literatura a prameny vydané do roku 1899

První prameny pochází přímo od biskupa Bruna ze Schauenburku samotného, který už za svého života sepsal několik závětí a to především před křížovým tažením do Pruska (1254, 1267), aby tak urovnal majetkové poměry. O samotné katedrále jsem ale žádný dokument psaný biskupem Brunem nenalezla. Později ani německy píšící badatelé nezůstávají k olomoucké dominantě neteční. Například Řehoř Tomáš Wolný¹, ten se však zabývá spíše politickou úlohou biskupa než podrobnějším popisem katedrály.

Do konce 19. století vydali ještě další dva autoři svá pojednání o chrámu sv. Václava a každý z nich věnoval alespoň jednu kapitolu gotickému údobí přestaveb. Prvním z nich je Mořic Kráčmer a jeho *Dějiny Metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci*.² Jedná se o dosti významnou publikaci, protože mnoho mladších pojednání o katedrále se odkazuje právě na Kráčmera. Uvádí tragédii požáru, ale i další důvody přestavby dómu. Uvažuje o rozsahu škod požáru podle průzkumu zachovaných románských částí katedrály do jeho doby. Popisuje taktéž právě nalezenou sochu Krista Spasitele, u které uvádí i zbytky zachované polychromie, které na ní dnes nejdou objevit a přidává i několik podobných zobrazení.

Druhá z nich vznikla ze spolupráce Adolfa Nowaka s Josefem Kachníkem a vyšla pod názvem *Církevní památky umělecké Olomouce*.³ Přestože její tisk proběhl v době, kdy končila regotizace dómu, nám nepřináší příliš mnoho nových zpráv. Uvádí taktéž požár, povšechně popisuje zachované románské a gotické prvky a ujišťuje, že loď katedrály nezasáhly žádné přestavby, až nyní za regotizace vyměnili poškozené kvádry zdiva.

¹ Gregor T. Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften. 1. Abt.: Olmützer Erzdiocese, Bd. 1*, Brünn, 1858, s. 171 – 206.

² Mořic Kráčmer, *Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci*, Olomouc 1886.

³ Adolf Nowak, *Církevní památky umělecké z Olomouce sbírka 1. - 2.*, české vydání upravil Josef Kachník, Olomouc 1890.

2.1.2 Literatura a prameny vydané do roku 1979

Na počátku 20. století vznikla německy psaná publikace *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung*, kterou sepsal August Prokop⁴ s německou precizností především u rozměrů jednotlivých prvků, k nimž přikládá také nákresy a plány. Spolu s těmito detailními informacemi podává výčet mnoha podobných kostelů a katedrál v Německu, ale i v Čechách a na Moravě. O dějinném vývoji katedrály opakuje známé data a události.

Roku 1831 dalo podnět k vydání knihy o katedrále osmisté výročí jejího založení, které sepsal kapitulní děkan a archivář Josef Kachník.⁵ Psal především o životě a fungování kapituly, a tak z jeho řádků zaujmou hlavně zmatky před nástupem Bruna ze Schauenburku na biskupský stolec. Líčení konfliktů je podáno s lehkým zabarvením nacionalismu, stranění významu olomoucké kapituly, a i přes uznání velikosti Bruna vyjadřuje mezi řádky neutěšenost nad jeho německým původem.

Při studiu doby gotických přestaveb jsem prostudovala i známou publikaci Václava Richtera, *Středověká Olomouc*.⁶ Přes široký záběr knihy, je v ní několik informací ke katedrále a jejím přestavbám. Hned z úvodní věty odstavce o gotické rekonstrukci chrámu se autor vyjadřuje: „... již od XIII. století byl ničen gotickými novostavbami...“⁷ Popisuje změny, ke kterým v tu dobu došlo a přidává jména knih, jenž se už zabývaly tímto tématem. Velmi nedostatečně hodnotí nálezové zprávy z „merettových“ přestaveb. R. Völkela obviňuje, že si při rekonstrukci plánu, na kterém zachytil dochované starší etapy výstavby, vymýšlí a nereaguje na ostatní publikace, jako například M. Kráčmera, jehož dílu však připisuje ani ne tolik uměleckohistorickou váhu, ale jen historickou. Úplně poprvé Richter zmiňuje nález „poprsí kněžny“, které se objevilo při bourání západních věží.⁸ Bohužel o zmíněném poprsí nepíše nic bližšího, ani ho nevkládá do některého z historických slohů, ani nám neprozrazuje odkud tuto informaci má, jak dílo vypadá a kde je uloženo. Podle mého názoru, by mohlo jít o konzolu v podobě hlavy královny dnes uložené ve Vlastivědném muzeu, ale pro nedostatek informací od Richtera, se to nedá přesně říci.

⁴ August Prokop, *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung. II. Band. Das Zeitalter der gotischen Kunst*, Wien 1904, s. 326 – 331.

⁵ Josef Kachník, *Osm set let dómské kapituly olomoucké*, Olomouc 1931.

⁶ Václav Richter, *Raněstředověká Olomouc*, Praha 1959, s. 67 – 72.

⁷ *Ibidem*, s. 70.

⁸ *Ibidem*, s. 71.

První článek, zabývající se okny mimo jiné i v olomoucké katedrále, zahrnuje studie *Vývoj okna v architektuře českého středověku* Václava Mencla, která vyšla v rámci periodika *Zprávy památkové péče*.⁹ Přes počátky užívání kružbových oken, jejich postupných inovací a změn se pročteme až k jednotlivým příkladům jejich použití na kostelech a katedrálách, mezi kterými je jako příklad i olomoucká katedrála sv. Václava. Podle jednotlivých znaků vývoje kružeb jsou olomoucká okna jasně datovaná do rozmezí let 1260 – 1280. Složení vzorců oken je pozoruhodné už jen tím, že velmi brzy používá nejnovější inovace klasické gotiky, ale i tím kde se dají objevit podobné paralely (podrobněji viz kapitola Výzdoba oken). Z Menclova článku, jsem čerpala mnoho podstatných informací, při psaní kapitoly Výzdoba oken.

Kniha *Osudy moravské církve do konce 14. věku* autora Václava Medka¹⁰ se orientuje především na historii samotnou a pro mé bádání přináší hodnotné informace jen o osobě biskupa Bruna. Přestavbě katedrály do gotického slohu věnuje pouze dvě věty a o její kamenosochařské výzdobě se nezmiňuje vůbec. Ve stejnou dobu, kdy Medek publikuje své dílo, se začíná řešit otázka nového osvětlení katedrály. Jeho instalace nijak progresivně nezasáhla do gotických částí katedrály, jak potvrzuje i článek Ivo Hlobila v časopise s názvem *Památková péče*.¹¹

⁹ Václav Mencl, *Vývoj okna v architektuře českého středověku*. In: *Zprávy Památkové Péče*, roč. XX, 1960, č. 5-6, s. 181-232.

¹⁰ Václav Medek, *Dějiny olomoucké arcidiecéze. Díl 1, Osudy moravské církve do konce 14. věku*, Praha 1971, s. 86 – 107.

¹¹ Ivo Hlobil, *Nové osvětlení dómu sv. Václava v Olomouci*, *Památková péče*, roč. 33, Olomouc 1973, s. 11-16.

2.1.3 Literatura a prameny vydané do roku 1989

První podrobnější zprávu o vegetabilně zdobených konzolách, konzole s hlavou *princezny* a Kristu Spasiteli, pocházejících z druhé poloviny 13. Století, podává Ivana Bortlová ve svém článku s názvem *Příspěvek k datování a provenienci některých gotických fragmentů v lapidáriu KVMO* v periodiku *Zprávy krajského vlastivědného muzea v Olomouci*. Uvádí v něm sochu Krista Spasitele, její současný stav, poslední restaurování, úvahy o dataci a podobná zobrazení Krista u nás i za českými hranicemi. V textu je evidentní její znalost díla Kráčmera, ale zároveň přináší i své nové teorie. U naturalisticky zdobených konzol uvádí námět jejich dekorace a u dvou i částečně zachovanou polychromii. Představuje několik míst, kde se zachovala podobná výzdoba a díky nim olomoucké konzoly datuje do konce 13. století. Neznámé původní umístění konzol ji mrzí, ale neodvažuje se představit nějakou velkou teorii a zůstává u toho, že konzoly bývaly někde v trojlodí. Prvně také upozornila na podobnost hlavic svazkových pilířů s hlavicemi okenních prutů, kterou ale nerozvádí.

Každý artefakt, který se uchovává v lapidáriu muzea, musí mít svůj inventární list. Pro olomoucké Vlastivědné muzeum tyto listy zpracovala Ivana Bortlová¹². Každá ze sedmi dochovaných konzol pocházejících z doby po polovině 13. století, má takový list, na každém jsou uvedeny informace o materiálu, rozměry, krátký popis, datace a přiložená je také fotografie objektu. Údaje uvedené na inventárních listech opakují ty, které Bortlová uvádí ve svých příspěvcích do odborných časopisů a publikací.¹³ Svůj inventární list má také socha Krista Spasitele¹⁴ a konzola s hlavou královny.¹⁵ Jejich popis je rozsáhlejší než u vegetabilních konzol, ale taktéž nepřináší mnoho informací navíc oproti publikovaným příspěvkům.

Sborník vydaný k osmistému padesátému výročí vysvěcení obsahuje zprávy o založení katedrály, její svěcení, ale i o přiléhajícím biskupském paláci. Dobou přestaveb biskupa Bruna ze Schauenburku se nezabývá ani okrajově.¹⁶

¹² Ivana Bortlová, *Inventární listy* L – 2, L – 3, L – 4, L – 5, L – 7, L – 8, Olomouc 1981.

¹³ Ivana Bortlová, *Příspěvek k datování a provenienci některých gotických fragmentů v lapidáriu KVMO*, in: *Zprávy krajského vlastivědného muzea v Olomouci*, č. 28, s. 17-20, Olomouc 1980.

¹⁴ Ivana Bortlová, *Inventární listy* L – 1, Olomouc 1981.

¹⁵ Ivana Bortlová, *Inventární listy* L – 292, Olomouc 1981.

¹⁶ Miloslav Pojsl - Jan Bistrický, *Sborník k 850. výročí posvěcení katedrály sv. Václava v Olomouci*: 30. 6. 1131 – 1981, Olomouc 1982.

Publikaci s názvem *Umění posledních Přemyslovců* editoval Jiří Kuthan.¹⁷ On sám přináší rozsáhlý článek o trůnícím Kristu z olomoucké katedrály.¹⁸ Předkládá podrobné zprávy, jak o stavu sochy, tak přináší také teorie o jeho původním umístění a ikonografickém významu. Teorii staví na analogiích z okolních zemí a pozdější publikace s těmito teoriemi z větší míry souhlasí. Druhý přínosný příspěvek sepsala Ivana Bortlová a týká se konzoly s vyobrazením korunované hlavy.¹⁹ Podrobně líčí aktuální stav kamenného prvku. Ke konci svého pojednání se zabývá obecnou oblíbeností tohoto motivu již od doby románské a v našem prostředí příznačném pro dobu krále Přemysla Otakara II.

Poslední publikací, náležející do vymezeného časového období, je kniha *Olomouc* od autorů Ivo Hlobila, Pavla Michny a Milana Tognera.²⁰ Přestavbám na katedrále věnují několik odstavců, ve kterých zmiňují také sochu Krista, konzolu s hlavou královny i zdobení svazkových přípor. Většinu informací, které obsahuje, už představili předchozí díla.

2.2. Literatura a prameny vydané od roku 1990 do ledna 2013

2.2.1 Literatura a prameny vydané do roku 1999

V posledních letech vyšlo mnohem více titulů, které se alespoň částečně dotýkají tématu katedrály sv. Václava a jeho gotickou fází. Mnoho informací přináší hned v několika publikacích Jiří Kuthan a po různých průzkumech přímo u katedrály Vít Dohnal.

Literaturu devadesátých let 20. století o katedrále otevírá útlá knížka *Katedrála sv. Václava* od Miloslava Pojsla, která je však pojatá spíše jako turistický průvodce.²¹ Průřezově se dotýká všech stavebních etap, ale u žádné se dlouho nezdržuje, a tak ani o biskupu Brunovi a jeho zásazích se nedozvídáme nic nového, co by neobsahovala už předchozí díla.

¹⁷ Josef Janáček – Jaromír Homolka – Josef Krása et al., *Umění doby posledních Přemyslovců*, Roztoky u Prahy 1982.

¹⁸ Jiří Kuthan, *Trůnící Kristus z posledního soudu*, in: Janáček – Homolka – Krása et al. (pozn. 17), s. 95.

¹⁹ Ivana Bortlová, *Konzola s hlavou královny*, in: Janáček – Homolka – Krása et al. (pozn. 17), s. 97.

²⁰ Ivo Hlobil – Pavel Michna – Milan Togner, *Olomouc*, Praha 1984, s. 40 – 43.

²¹ Miloslav Pojsl, *Katedrála svatého Václava v Olomouci*, Olomouc 1990.

První Kuthanova publikace spadající do vytyčené doby, pojednává o zakladatelské činnosti krále Přemysla Otakara II.²² S touto prací mu do značné míry pomohl olomoucký biskup Bruno ze Schauenburku a to především ve Štýrsku. Popisuje zásady a důvody při zakládání nových měst, jejich přesně určenou síť ulic a náměstí. Předkládá mnoho podobností mezi stavbami u nás a v rakouských zemích. Jmenuje jak podobnosti jednotlivých stavebních prvků, užitých vzorů tak i celé koncepce výstavby a také možné cesty přenosu těchto inovací. O olomoucké katedrále a její výzdobě se v knize nepíše, ale osvětluje život biskupa Bruna ze Schauenburku.

Jiří Musil, dva roky po vydání Pojslovy drobné knihy podobné průvodci, vydává rozsahově velmi podobnou publikaci.²³ Nicméně v Musilově „průvodci“ je více informací o době biskupa Bruna. Jak o životě kapituly, kterou biskup rozšířil, tak i o přestavbách a výzdobě, kterou jmenuje pečlivěji, než Pojsl. Ale i přes pečlivé vyjmenování neobohacuje příliš poznání kamenosochařských prvků.

Druhá kniha od Jiřího Kuthana je opět zaměřena na krále Přemysla (*Přemysl Otakar II., král železný a zlatý*),²⁴ ale o Brunovi ze Schauenburku, jakožto o předním dvořanovi krále a jeho rádce ve věcech zahraniční politiky, se Kuthan také dosti rozepisuje. Znovu se zde opakuje zakladatelská činnost, ale tentokrát kniha obsahuje i zmínky o Olomouci, katedrále a její výzdobě. Neopomenutelným prvkem je konzola s podobou hlavy královny a fragment sochy Krista. K oběma prvkům vyjadřuje Kuthan svůj názor, při němž, podle mě, čerpá ze své starší publikace *Umění doby posledních Přemyslovců*, ale přidává i nové názory.

A třetí publikace Jiřího Kuthana *Česká architektura v době posledních Přemyslovců* se také dotýká olomouckého dómu.²⁵ Jako letopočet, požáru před raně gotickou přestavbou, uvádí rok 1266, což udržuje nejistotu v přesném datování této události. Kolem přestavby bylo vydáno několik listin, které jsou zde uvedeny. Ze samotné přestavby popisuje půdorys katedrály, okna, zdivo a okrajově také výzdobu spadající mezi léta 1260 – 1280.

²² Jiří Kuthan, *Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku*, Praha 1991.

²³ Jiří V. Musil, *Dóm sv. Václava, Metropolitní katedrála v Olomouci*, Olomouc 1992.

²⁴ Jiří Kuthan, *Přemysl Otakar II. : král železný a zlatý: král zakladatel a mecenáš*, Vimperk 1993, s. 238 – 258.

²⁵ Jiří Kuthan, *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města, hrady, kláštery, kostely*, Vimperk 1994, s. 251 – 257.

Chronologicky následuje několik zpráv o sondách²⁶ a archeogeofyzikálních průzkumech v okolí katedrály.²⁷ Ze samotných plánů a výsledků měření se toho nezasvěcený čtenář mnoho nedozví, jelikož je u nich přiložen jen minimální doprovodný text. Naštěstí zjištěné fakta uvedl Vít Dohnal v díle s názvem *Gotické přestavby olomouckého dómu a kaple v jeho sousedství*.²⁸ Hodně se zabývá pilíři na severní straně katedrály, jak staršími hranolovitými, tak i s lichoběžníkovitým půdorysem. Opěrné pilíře našel také pod nynější kaplí sv. Anny spolu s náběhem žebra. Jednotlivé nálezy jsou popsány, ale jejich přesnější interpretace, proč tam stály a od kdy, Dohnal neuvádí.

Historicky pojaté *Dějiny města Olomouce* od Václava Nešpora nepopisují výzdobu katedrály, ale přibližují dobu výstavby.²⁹ Obecně také představují osobnost biskupa Bruna ze Schauenburku a moravské markrabě 13. století. Pro objasnění situace doby v širším pojetí je tato kniha přínosná.

2.2.2 Literatura a prameny vydané do roku 2005

Jako první literární zdroj vydaný v tomto období je *Sborník ze symposia Generální oprava pláště katedrály sv. Václava v Olomouci*, na kterém spolupracoval Vít Dohnal a ve kterém znovu navazuje na své nedávné průzkumy a tentokrát se je snaží přesněji interpretovat.³⁰ Přichází s ojedinělým a překvapivým tvrzením ohledně opěrných pilířů a jejich stáří, tímto tvrzením jejich vznik posouvá až do 14. století (podrobněji viz kapitola *Přestavba katedrály sv. Václava do gotického slohu*). Jeho teorii nepodporuje žádný jiný badatel v následujících publikacích, proto datování do pozdější doby lichoběžníkovitých pilířů považují za mylné.

Po deseti letech opět Miloslav Pojsl publikoval „brožuru“ *Katedrála sv. Václava*.³¹ Tentokrát ji rozšířil o nová poznání, především Dohnalova a také další nálezy. S Dohnalovou teorií nesouhlasí a představuje vlastní, ve které hovoří o Brunově plánu na stavbu západního chóru. Pak také uvádí nález raně gotických svorníků, o kterých se však blížeji nerozepisuje ani nepřikládá fotodokumentaci.

²⁶ Vít Dohnal, *Olomouc - dómské návrší. [X. etapa]. 1985. [B], Sondy v jižní chodbě ambit: Plánovaná dokumentace*, Olomouc 1995.

²⁷ Vít Dohnal - Vladimír Hašek - Jan Tomešek, *Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Olomouc - "Dóm sv. Václava"*, Brno: Archeologický ústav AV ČR, 1996.

²⁸ Vít Dohnal, *Gotické přestavby olomouckého dómu a kaple v jeho sousedství*, Praha 1996.

²⁹ Václav Nešpor *Dějiny města Olomouce*, Olomouc 1998, s. 19 – 26.

³⁰ Vít Dohnal, *Raně gotické úpravy olomouckého dómu*, in: Památkový ústav (Olomouc), *Sborník ze symposia Generální oprava pláště katedrály sv. Václava v Olomouci (listopad 2000)*, Olomouc 2000 s. 7 – 12.

³¹ Miloslav Pojsl – Vladimír Hyhlík, *Olomouc. Katedrála sv. Václava. Církevní památky sv. 25.*, Velehrad 2000.

Nyní chronologicky navazuje sled stavebně historických průzkumů, při nichž velký kus práce na nich odvedla Slavomíra Kašpárková. Průzkumy jsou rozděleny do několika částí podle zaměření na jednotlivé části katedrály. Se zájmem jsem prostudovala především ty části, které nabízely nálezy z raně gotické fáze výstavby. První takové nálezy obsahuje stavebně historický průzkum s číslem dva a podnázvem: sakristie.³² Tam se našlo několik raně gotických prvků, některé zdi byly vystavěny v době biskupa Bruna. Dnešní zdi vikářské kaple nepřetínají opěrné pilíře, proto musela jejich stavba probíhat současně. Dále se zde našlo gotické okénko a portálek v půdním prostoru, oba otvory však vykazují ještě románská rezidua a proto je řadí do doby ještě před příchodem Bruna. Uvedeny jsou i pozdější zásahy, třeba i přestavba za Meretty, která zazdila jedno gotické okno katedrály na její severní straně.

Stavebně historický průzkum číslo tři byl pro mou práci nejpřínosnější.³³ První stránky věnuje historii katedrály, pak rozepisuje půdorysné rozložení a použité materiály. Následuje velmi podrobný popis gotických oken a opěrných pilířů. Další stránky přibližují podobu interiéru a uvádí také gotické konzoly uložené v lapidáriu se všemi podrobnostmi jak rozměrovými tak námětovými. Obsahuje i závěry zjišťovacích sond, které potvrdily přítomnost románského zdiva na severu katedrály a gotické zdivo v bývalém gotickém štítu nad triumfálním obloukem hlavní lodi. Vyjasňuje se zde také situace s hranolovitými a lichoběžníkovými opěrnými pilíři. Přidává se nová teorie o původním umístění gotických konzol v chrámu. Ke konci jsou uvedeny restaurátorské zásahy do zdiva katedrály. Téměř všechny prvky popisované v průzkumu doprovází také fotodokumentace. Množství informací o gotické fázi a přiložené fotografie byly pro mou práci velmi užitečné.

Další část průzkumu (číslo 5) dokončili roku 2004 a pojednává o jižním průčelí, které mě velmi zajímalo, protože pochází z větší části z gotické etapy.³⁴ To potvrdil také průzkum, jenž se zaměřil na opěrné pilíře, zdi a zásahy do nich při novogotické přestavbě. Interiéru katedrály věnuje jen několik odstavců, zaměřují se na středové pilíře, na kterých snad mohly ležet vegetabilní konzoly, dnes uložené v lapidáriu. V ostatních částech stavebních průzkumů není mnoho zmínek o raně gotických prvcích a jejich úpravách, proto je neuvádím.

³² Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová-Tomáš Vítek et al., *Katedrála sv. Václava, Stavebně historický průzkum č. 2, Sakristie*, Olomouc 2000.

³³ Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001.

³⁴ Slavomíra Kašpárková – Vlasta Kauerová, Stavební historie, in: Slavomíra Kašpárková – Vlasta Kauerová *Oprava pláště katedrály, stavebně historický průzkum, 5. část jižní průčelí*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2004.

Katalog gotické architektury od Dobroslava Líbala uvádí olomouckou katedrálu a popisuje její gotické přestavby.³⁵ Zarážející je, že uvádí zaklenuť, na které mělo ovlivnit původ stavebníka (myslí Bruna ze Schauenburku), ale podle ostatních badatelů došlo k zaklenuť později. Patrně při svém psaní nebral v úvahu nejnovější stavebně historické průzkumy a publikace, protože hned v několika tvrzeních se rozchází s názory mnoha badatelů. Například v datování již zmíněné klenby, srdčitý motiv okenní kružby a vztah lichoběžníkovitých pilířů a ramena křížové chodby. Z tohoto důvodu jsem informace od Líbala ve své práci neuvedla.

Příspěvek ve sborníku z kolokvia *Dvory a rezidence ve středověku*³⁶ nepřináší nové poznatky o olomoucké katedrále nebo biskupu Brunovi, ale představuje biskupa Bernarda z Kamenice. Tento biskup byl do značné míry podobný a snad i inspirovaný osobností Bruna ze Schauenburku, časově na něj blízce navazoval. Srovnání jejich činů a působení je zajímavé, ale není hlavním předmětem mojí práce.

2.2.3 Literatura a prameny vydané do počátku roku 2013

V posledních letech nebyli badatelé k tématu katedrály v Olomouci, době a životu biskupa Bruna, neteční. Vyšlo několik příspěvků Jiřího Kuthana, opět se ozval i Miloslav Pojzl, ale přidali se také noví autoři. Například Libor Jan v díle *Osobnosti moravských dějin* uvedl velmi pěkně zpracovaný život Bruna ze Schauenburku.³⁷ Vylíčil všechny významné události v biskupově životě jak v církevních, tak ve světských kruzích a pokusil se sestavit také hlavní charakterové rysy Bruna ze Schauenburku.

Následuje obsáhlá kniha publikující příspěvky z mezinárodní konference v Olomouci. V ní je také publikována studie Mariuse Winzlera ohledně budování za biskupa Bruna a jeho počínání konfrontuje s biskupem Bernardem z Kamenice. Uvádí mnoho podobností mezi olomouckou katedrálou a německými kostely a katedrálami, ale i stavbami z jiných zemí (například dómy v Magdeburku, Míšni, Mindenu, Vratislavě, Wawelu ale i další). Zmiňuje se i o fragmentech kamenosochařské výzdoby a okenních kružbách, které považuje za velmi významné pro celé středoevropské pojetí. Na konci svého příspěvku vybízí k dalšímu bádání.

³⁵ Dobroslav Líbal, *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*, Praha 2001, s. 292 – 293.

³⁶ Dana Dvořáčková-Malá, heslo Dvory a rezidence ve středověku, in: *Sborník příspěvků z kolokvia konaného 18. března 2005 v Historickém ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK*, Praha 2006.

³⁷ Jan Libor - Drahoš Zdeněk - Malat'ák Demeter et al., *Osobnosti moravských dějin*, Brno 2006, s. 63 – 76.

Další rozsáhlá publikace *Splendor et Gloria Regni Bohemiae* vyšla Kuthanovi roku 2008. O situaci v Olomouci a biskupu Brunovi se však zmiňuje jenom okrajově. Především Bruna ze Schauenburku představuje jako zakladatele měst, hradů, vesnic atd. O jeho architektonických a uměleckých objednávkách se zde nic nedozvíme. Sami si můžeme pouze porovnat kamenosochařskou výzdobu kostela sv. Salvátora v Praze, kterou Kuthan podrobněji popsal, protože pochází ze stejné doby jako ta olomoucká a na první pohled jsou si vzájemně dosti podobné.

Krátký příspěvek obohatil také dílo editované Petrem Kratochvílem, *Velké dějiny země Koruny české*. Několik odstavců týkajících se olomouckého dómu hovoří především v souvislosti s inovativním konceptem halového kostela ve Střední Evropě.

Josef Žemlička píše o králi Přemyslu Otakarovi II. v díle *Přemysl Otakar II. král na rozhraní věků*. Na mnoha stránkách zmiňuje Bruna ze Schauenburku. V této publikaci je zobrazen ve světle politika, především s mezinárodním významem, dále jako reformátor územní a církevní správy. Dosti podrobně vypisuje zprávu, kterou si na Brunovi vyžádal papež Řehoř X. před Lyonským koncilem.³⁸ Uvádí také další významné osobnosti, ze kterých však jen arcijáhen Bartoloměj má těsnější vztahy k Olomouci.

Knihy *Kroměříž, historické město a jeho památky*³⁹ s příspěvkem Jana Štětiny *Středověká Kroměříž*⁴⁰ sice nemluví přímo o katedrále sv. Václava, ale jasné podobnosti mezi dvěma stavbami biskupa Bruna jsou nepřehlédnutelné. Pro úplnost se zde také nachází krátký životopis Bruna. U chrámu sv. Mořice v Kroměříži byly použity opěráky se stejným půdorysem jako v Olomouci a pravoúhle uzavřený chór, to jsou jen některé stejné prvky, které mají obě stavby podobné. Jejich vzájemné srovnání přináší širší pohled na obě stavby.

Nejnovější kniha vydaná v letošním roce, která uvádí mimo jiné osobu biskupa Bruna, byla psána Miloslavem Pojslem.⁴¹ Brunovi ze Schauenburku jsou věnované dvě stránky popisující jeho život, významné události a jeho působení v Olomouci. Přičemž obsahuje také zmínky o gotické přestavbě a plánu na rozšíření katedrály o západní chór.

³⁸ Josef Žemlička, *Přemysl Otakar II. král na rozhraní věků*, Praha 2011, s. 402-3.

³⁹ Marek Perůtka, *Kroměříž historické město a jeho památky*, Kroměříž 2012.

⁴⁰ Jan Štětina, *Středověká Kroměříž*, in: Perůtka (pozn. 39) s. 49 – 92.

⁴¹ Miloslav Pojsl, *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*, Historická společnost Starý Velehrad Uherské Hradiště, s. 62 – 63.

3. Situace v Olomouci ve 13. století

Olomouc se do uskupení města začala formovat někdy po roce 1228.⁴² Zakládací listina královského města Olomouce se nedochovala, ale k jeho založení došlo nejspíše za krále Václava I. před rokem 1246. Kolonizační vývoj města musel být dokončen v 60. letech 13. století. Hlavními kostely byly sv. Blažej a sv. Mořic.⁴³ Obchodování, velmi důležitá činnost pro středověké město, se uskutečňovalo na tržištích. V Olomouci k němu vytyčili a obestavěli velká náměstí: Horní rynek (Horní náměstí) a Dolní rynek (Dolní náměstí). Příмым dokladem je privilegium ze 13. října 1261 na postavení a konání čtrnáctidenního svatohavelského trhu.⁴⁴ O výstavbě městských hradeb nemáme přímých zpráv, ale opevnění stálo nejspíš už po polovině 13. století, nicméně první zmínka o něm pochází až z roku 1283.⁴⁵ Olomouc jako jedno z nejdůležitějších měst moravského markrabství, přestože už nebyla stálým sídlem markrabat, stále zaujímal významnou pozici. Vývoj samotného markrabství i pojetí Moravy si prošel velmi dlouhou a nesnadnou cestou, kterou bych chtěla v následujících odstavcích alespoň nastínit.

Morava ve 13. století vystupuje na listinách často jako markrabství. V dokumentech Moravu často zahrnoval pojem „celé Čechy“.⁴⁶ V různých pramenech se střídají u názvů moravských měst a míst označení, které je přisuzují střídavě Čechům a Moravě. Pro pochopení, užívání titulu markrabství, je však nutné nahlédnout do dávnější historie. Od počátku 11. století území Moravy dělilo několik knížectví (Olomouc, Brno, Znojmo). Titul markrabství získala poprvé Morava roku 1182, díky císaři Barbarossovi, který ji vyjmul ze svazku s Čechami. O čtyři roky později se situace vrátila do starých kolejí, knížská dohoda Konráda Oty s knížetem Bedřichem, ale titul markrabství zůstal.⁴⁷ Samotné ustanovení markraběte, však nutně neznamená existenci instituce markrabství, tak jak ji dnes chápeme. Morava nebyla ještě plně srostlá, aby mohla fungovat pod vedením markraběte. Ještě dlouhou dobu byl markrabě vnímán jako spojovací článek s údělními knížaty. Za příklad může sloužit listina markraběte Vladislava Jindřicha (doba vlády 1197-1222) vydaná v Prostějově roku 1213, ve které potvrzuje majetky johanitům „v celé Moravě“.

⁴² Viz Nešpor (pozn. 29) s. 20.

⁴³ Viz Hlobil – Michna – Togner (pozn. 20) s. 40.

⁴⁴ Ibidem, s. 40.

⁴⁵ Ibidem, s. 41.

⁴⁶ Viz Žemlička (pozn. 38) s. 262.

⁴⁷ Ibidem, s. 263.

Ve stejný den ji potvrzuje král Přemysl a rozvádí, co je myšleno „celou Moravou“, totiž Olomoucko, Znojemsko, Brněnsko a Holasicko (budoucí Opavsko).

Markrabství moravské neurčila nějaká jasně datovaná listina, ale utvářelo se dlouho v rámci českého království, jako jeho přirozená součást.⁴⁸ Po Vladislavu Jindřichovi převzal otěže nad Moravou Vladislav (1224-1227), třetí syn krále Přemysla Otakara I. Moravu později spravoval markrabě moravský, kterým byl bratr krále Václava I., Přemysl (1227 – 1239). Ten se v listině pro klášter v Rajhradu (1234) zmiňuje o majetcích ležících „v naší marce“, na Moravě.⁴⁹ Kvůli neshodám s králem (Václav I.) zasáhlo Moravu včetně Olomouce plenění roku 1237, ale matka rozhněvané bratry Václava I. a Přemysla smířila. Přemysl obnovil velké privilegium olomouckému kostelu. Osvobodil totiž kanovníky od mýta z dovozu potravin a zakázal žaloby na kanovníky před světskými soudy. Roku 1241 se přes Moravu přehnali Tataři, kteří poničili Klášterní Hradisko.⁵⁰ V té době spravoval Moravu (1239-1246) sám král Václav I.,⁵¹ po něm ve správě pokračoval Vladislav Český (1246-1247), který však brzy zemřel.⁵² Průlom ve vnímání moravského markrabství začal roku 1247 mladý, ambiciózní Přemysl (později Přemysl Otakar II.), který často uváděl Moravu jako samostatnější územní celek. Například jeho pečeť, na které byl dvouocasý lev (ještě bez koruny), kdy první ocas symbolizoval území Čech a druhý Moravy.⁵³ Další vpád, tentokrát uherských Kumánů, se udál v roce 1253, kdy zpusťošili okolí města.⁵⁴ Přemysl Otakar II., který byl korunován 26. prosince 1261 na českého krále, zároveň však zůstal i markrabětem moravským.⁵⁵ Privilegium římského krále Richarda z Cornwallu v srpnu 1262 stvrzovalo Přemyslovi jeho země přijaté formálně v léno. Království Čech a markrabství Moravy vystupují jako dva subjekty. Od doby Přemysla už nejsou, v období Přemyslovců, samostatní markrabí na Moravě.⁵⁶ Jasně definice se ale moravské markrabství, jako léno českého krále, dočkalo později, až za Karla IV. roku 1348.⁵⁷

⁴⁸ Ibidem, s. 265.

⁴⁹ Ibidem, s. 265.

⁵⁰ Viz Nešpor (pozn. 29) s. 22.

⁵¹ Jan Bistřický – Stanislav Červenka, Počátky hradu a města, in: Jiří Šmeral – Jana Burešová – Jindřich Schultz et al., *Dějiny Olomouce*, Olomouc 2009, s. 103.

⁵² Viz Nešpor (pozn. 29) s. 21.

⁵³ Viz Žemlička (pozn. 38) s. 266.

⁵⁴ Štěpán Kohout – Jan Bistřický – Stanislav Červenka, Rozkvět města, in: Šmeral – Burešová – Schultz (pozn. 51) s. 127.

⁵⁵ Viz Nešpor (pozn. 29) s. 21-23.

⁵⁶ Ibidem, s. 21-23.

⁵⁷ Viz Žemlička (pozn. 38) s. 266.

Z pohledu církve se v Olomouci také mnohé událo na počátku 13. Století. Totiž bylo založeno hned několik klášterů. První ženský klášter jeptišek řádu sv. Augustina (roku 1213), klášter dominikánů na Michalském vršku (roku 1227). V této době stál v čele olomouckého biskupství Robert (1201-1240), který nebyl příznivcem řádu založeným sv. Františkem z Assisi. Avšak i přes jeho názor založili františkáni svůj klášter, na místě dnešního kostela Panny Marie Sněžné.⁵⁸ V evropské politice v té době vřel spor mezi církví (papežem) a císařem Fridrichem, kterého obviňovali z kacířství. České země nebyly jednotné v názoru, na kterou stranu se přikloní. Nerozhodnost biskupa Roberta spolu s jeho dalšími obviněními zapříčinili jeho rezignaci.

V olomoucké diecézi nastaly po odstoupení a smrti biskupa Roberta (zemřel 1240) zmatky. První samostatné volení nového biskupa. Svobodné právo volby obdržela olomoucká kapitula kolem roku 1207 a potvrdil ji i král Přemysl a následně také papež Innocenc IV.⁵⁹ Volba Viléma v roce 1240 však nebyla uznána mohučským arcibiskupem Sifridem, který jmenoval (na přání krále Václava I.) biskupem Konráda z Friedbergu.⁶⁰ Po sporech kanovníků, násilném dosazením biskupa a stížnostech k samotnému papeži, který si Konráda předvolal do Říma k soudu, ale Konrád se k němu nedostavil,⁶¹ se vše vyřešilo až roku 1245. Novým biskupem byl ustanoven Bruno ze Schauenburku a tomuto rozhodnutí se podřídil i tehdejší český král Václav I.⁶²

⁵⁸ Viz Nešpor (pozn. 29) s. 20-22.

⁵⁹ Ibidem, s. 20.

⁶⁰ Viz Kachník (pozn. 5) 1931.

⁶¹ Josef Bartoš – Jan Bistřícký – Jiřina Holinková et al., *Malé dějiny Olomouce*, Ostrava 1972, s. 25.

⁶² Viz Nešpor (pozn. 29) s. 23.

Olomoucké kolegium kanovníků při katedrále sv. Václava se postupně taktéž vyvíjelo. Od dob biskupa Jindřicha Zdíka (1126 – 1150)⁶³ bylo jmenováno k chrámu 12 kanovníků, v jejichž čele stál děkan. Postupně se tato společnost rozrostla o arcijáhena, který svým významem stojí hned za děkanem. Biskup Robert (1202 – 1240) jmenoval dalšího zřízence, kterým byl probošt. Tato funkce byla udílána od roku 1205. Navíc ještě ustanovil dalšího kanovníka. Čtvrtým nejvýznamnějším hodnostářem kapituly byl scholastik, kterého prvně jmenoval biskup Bruno ze Schauenburku v roce 1270. Scholastik je kanovník, který byl pověřen vedením školy při katedrále. Biskup Bruno ze Schauenburku kanovníky také povinoval, aby každý den podělili dvacet chudých studentů chlebem a pivem.⁶⁴ Biskup zřídil úřední diecézní orgány tj. úřady generálního vikáře, oficiála (předseda církevního soudu) a světicího biskupa. Podobné úřední orgány byly v Praze zřízeny až o 40 let později.⁶⁵ Do kolegia ustanovil Bruno ze Schauenburku ještě další čtyři kanovníky.⁶⁶

Takovým vývojem prošla Olomouc jako sídlo moravského biskupa a církevní posty kolem katedrály sv. Václava do nástupu a v době vykonávání funkce biskupa Bruna ze Schauenburku. Jeho působení na Moravě ovlivnilo mnohé nejen vzhled olomoucké katedrály, ale také několika měst, reformoval církevní i hospodářské struktury, o čemž pojednávají další kapitoly.

⁶³ Viz Musil (pozn. 23) s. 12.

⁶⁴ Ibidem, s. 16.

⁶⁵ Viz Bartoš – Bistrický – Holinková (pozn. 61) s. 25.

⁶⁶ Viz Musil (pozn. 23) s. 12.

4. Bruno ze Schauenburku

4.1. Životopis biskupa Bruna

Bruno se narodil nejspíš roku 1204,⁶⁷ nebo 1205 a to na rodovém hradě u Rihteln v Dolním Sasku.⁶⁸ Jeho otcem byl hrabě Adolf III ze Schauenburku, který se dvakrát účastnil křížové výpravy do Svaté země, byl jedním ze zakladatelů řádu německých rytířů (zřízený 1198 v Akkonu). Příbuzní rodiny byli významní občané v Magdeburku, strýcové Bruna zastávali purkrabský úřad v Magdeburku a Brunův bratranec Burchard IV. se stal arcibiskupem magdeburským roku 1260 a byl jím až do roku 1266. Z toho lze usuzovat, že i Bruna předurčila rodina pro duchovní dráhu a byl vzděláván v magdeburské škole.⁶⁹ Ve městě Lübeck se rodina Schauenburků také významně zapsala, dómským proboštem se stal Bruno v roce 1229⁷⁰ a fojtem byl Adolf, starší bratr Bruna. Díky podpoře příbuzných dostal Bruno kanovnickou prebendu v Magdeburku. Jako hamburský probošt je poprvé doložen v roce 1236. Již roku 1238 začal usilovat o dómské proboštví v Magdeburku, úsilí bylo zhceno, když Brunův protikandidát za bouřlivých okolností zemřel, arcibiskupovo obvinění padlo na Bruna, na kterého byla uvalena klatba. Řešením byl útěk z Magdeburku a pouť do Říma, kde se z klatby vyprosil. Vrátil se do Hamburku, kde se prokázaly jeho organizační a politické schopnosti při zakládání hradů i měst. V politických bojích se zastával papeže Innocence IV., zúčastnil se i prvního koncilu v Lyonu (svolaný na 24. června 1245), za své zásluhy se stal papežským kaplanem.⁷¹

Biskupem olomouckým byl Bruno ze Schauenburku (obr. 1) jmenován již 20. 9. 1245 listinou papeže Innocence IV., ale v Olomouci se zatím úřadu ujal Konrád z Friedberku s podporou krále Václava I. proti vůli olomoucké kapituly.⁷² Kapitula si totiž podle práva, které ustanovil biskup Robert (ten zemřel roku 1240), mohla vyvolit svobodně svého dalšího biskupa. Kanovníci si zvolili arcijáhena Viléma. Tuto volbu ale nepotvrdil mohučský arcibiskup, a tak vznikl prostor pro Václava I., který na toto místo dosadil Konráda z Friedberku. Arcibiskup Siegfried z Eppstainu tedy vysvětil za olomouckého biskupa Konráda. Kanovníky zvolený Vilém musel uprchnout, ale olomoučtí kanovníci se svého práva nechtěli vzdát, takže Konrád musel při svém nástupu použít hrubou sílu.

⁶⁷ Viz Kuthan, (pozn. 24) s. 239.

⁶⁸ Viz Štětina (pozn. 40) s. 50.

⁶⁹ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 239.

⁷⁰ Viz Jan – Drahoš (pozn. 37) s. 64.

⁷¹ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 239.

⁷² Ibidem, s. 240.

Takové jednání logicky vyvolalo stížnosti na jeho osobu. Celý spor se dostal až do Říma k papeži.⁷³ Vše se urovnalo nejspíše zásluhou Anežky, sestry krále, Václava I.⁷⁴ Papež Inocenc IV. rozeslal 20. září 1245 několik listin o jmenování olomouckého biskupa Bruna. Samozřejmě jeden olomoucké kapitule, další králi Václavovi I., ale i jeho sestře Anežce, jeho synům Vladislavovi a Přemyslovi, Filipu Korutanskému a Filipovu kancléři a biskupu Filipovi. Tolik listin rozeslal právě proto, aby mu oslovení pomohli přesvědčit krále Václava.⁷⁵ Pak jako potvrzení smíru s papežem přijal Bruna pro úřad biskupa, kterého právě papež doporučoval.⁷⁶ Konrád z Friedberku byl mocí papeže suspendován roku 1245 a vyhnáno Viléma olomoučtí kanovníci přiměli k rezignaci.⁷⁷ O reálném nastoupení postu svědčí Brunova listina z 9. 1. 1247 v Modřicích a další 12. 2. 1247 sepsaná v Olomouci.⁷⁸ Na počátku své biskupské funkce nebyl Bruno vysvěcen na biskupa, ale hned po jmenování do funkce Brunovi papež povolil užívat mitru a pečeť.⁷⁹ Jeho svěcení na biskupa proběhlo někdy v roce 1247 a poprvé tento titul použil 12. 2. 1247.⁸⁰

Bruno se účastnil i rozporů mezi králem Václavem a jeho synem Přemyslem, kde stál při králi. Později za vlády Přemysla Otakara II. nebyl Bruno zavrhován, Přemysl v něm nepochybně poznal schopného politika, kterého přizval i na jednání o uzavření míru s Bélou IV. roku 1254 v Budě. Přední velvyslanec krále Bruno ze Schauenburku, který měl blízké vztahy s řádem německých rytířů, mohl být i podněcovatelem křížového tažení do Pruska mezi léty 1254-55. Když v roce 1260 bylo na spadnutí střetnutí s Uhry, je Bruno opět ve vojenském táboře Přemysla. Nepochybně se účastnil vyjednávání o míru, který se 31. 3. 1261 uzavřel a Přemysl tehdy získal Štýrsko. Snad se Bruno podílel i na sjednání nového Přemyslova sňatku s Bélou vnučkou Kunhutou. Za svou dobrou službu dostal Bruno hulínský okresek od krále. V připojeném území štýrském byl zemským hejtmanem zprvu Vok z Rožmberka, ale po jeho smrti (1262)⁸¹ na tento post nastoupil biskup Bruno, který ho zastává až do roku 1269. Před tím a také nadále se Bruno účastnil mnoha významných událostí například korunovace Přemysla roku 1261, okázalých zásnub Kunhuty Braniborské se synem krále Bély IV. u Potenburgu v Dolním Rakousku 1264.

⁷³ Viz Jan – Drahoš (pozn. 37) s. 63.

⁷⁴ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 239.

⁷⁵ Viz Pojsl (pozn. 41) s. 63.

⁷⁶ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 239.

⁷⁷ Viz Jan – Drahoš (pozn. 37) s. 64.

⁷⁸ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 240.

⁷⁹ Viz Jan – Drahoš (pozn. 37) s. 65.

⁸⁰ Viz Medek (pozn. 10) s. 90.

⁸¹ Viz Žemlička (pozn. 38) s. 157.

Bruno křtil spolu s biskupem pražským a bamberským Přemyslovu prvorozenou dceru v roce 1265 a významně se podílel i na druhé křížové výpravě do Pruska konané mezi léty 1267-1268, jejímž přínosem mělo být povýšení Olomouce na arcibiskupství, kterému měla být podřízena území v Pobaltí. Tomuto plánu nepřál ani papež (od roku 1268 ho zamítl a neholdal se o něm debatovat), ani arcibiskupství mohučské, které spravovalo biskupství pražské i olomoucké, a tak se plán neuskutečnil.⁸²

Velmi zajímavý obraz Brunovi diecéze podává zpráva, kterou si vyžádal sám papež 16. prosince 1273 před chystaným koncilem v Lyonu. Biskup popisuje politickou situaci, ve které ukazuje krále Přemysla, jako božího bojovníka proti pohanům z východu. Když líčí vztahy žebrevých řádů s farním klérem, podává také svůj názor, ve kterém řádům příliš nelichotí. Ve zprávě si dál stěžuje na laiky, kteří mají patronát nad kostely a zacházejí s nimi zcela svévolně, jako se světským majetkem. Svou nevoli projevuje při zmínce o židech, kteří veřejně provozují lichvu a další činnosti, se kterými biskup nemůže souhlasit. Všechnu prudkost stížností obaluje do hladké řeči diplomata, kterou jistě užíval i u smiřování státníků i církevních hodnostářů.⁸³

Při spravování území podléhajících olomouckému biskupství postupoval jako příkladný hospodář. Snažil se o ekonomickou prosperitu, kupoval za své peníze další části země, některé části připojil díky královským darům a rozšířil tak biskupské statky. Reformoval církevní organizaci, jednak obnovil a ujasnil nařízení týkající se desátků, jednak rozdělil rozsáhlá arcijáhenství na menší celky a ustanovil synody. Biskupská diecéze byla rozdělena do šesti arcijáhenství, ale i tak se jednalo o rozsáhlé území a navíc měli arcijáhneni, zároveň kanovníci od sv. Václava, povinnost rezidenčního místa v Olomouci, což ztěžovalo jejich regionální působení. Z těchto důvodů zřídil biskup Bruno nový post děkana, kterého si vybrali faráři z určitého regionu a ten za ně pak jednal s arcijáhnenem. Na synodách se biskup scházel s farním klérem. První synoda je doložena roku 1252 a dříve takovéto schůze Morava neznala.⁸⁴ Další funkci, kterou zavedl Bruno ze Schauenburku byl oficiál, biskupský soudce. Poprvé se s dokladem tohoto titulu setkáváme v letech 1258-1259, kde je uvedené jméno Gottfried.⁸⁵

⁸² Viz Kuthan (pozn. 24) s. 240.

⁸³ Viz Jan – Drahoš (pozn. 37) s. 73 – 74.

⁸⁴ Ibidem, s. 65.

⁸⁵ Ibidem, s. 66.

Biskup Bruno také provedl reorganizaci kanovníků u dómu sv. Václava. Nejvýše stál děkan, pod ním probošt pak kustod následovalo šest arcijáhenů a další kanovníci dohromady jich bylo čtrnáct. Bruno rozšířil společenství o další čtyři a navíc zřídil post scholastika.⁸⁶ Scholastik byl pověřen vedením školy, kterou Bruno zřídil při chrámu sv. Václava. Podle Jiřího Musila existovala tato funkce již od roku 1270⁸⁷, ale podle Josefa Kachníka zřídil Scholasterii žádostí z roku 1274.⁸⁸ Kanovníci měli také povinnost darovat chleba chudým žákům scholasterie, podle nařízení vydaného biskupem Brunem.⁸⁹

O vyostřujícím se konfliktu mezi Přemyslem a Rudolfem Habsburským se mluvilo i na koncilu v Lyonu na jaře roku 1274. Bruno zde zastupoval krále spolu s biskupem Wernhardem Seckovským. Situace se pro ně vyvíjela nepříznivě, protože jim papež uložil přimět Přemysla ke složení holdu Rudolfovi.⁹⁰ Přemysl se novému římskému císaři oficiálně poklonil až roku 1276 ve Vídni.⁹¹ Spolu se smlouvou, ve které Přemysl ztrácí územní zisky v prospěch Rudolfa, také pomáhal Bruno. V roce 1277 vyjednává biskup Bruno s Rudolfem ve Vídni, ale bitvy na Moravském poli se osobně neúčastnil. Pozoruhodný krok učinil Bruno ze Schauenburku v únoru roku 1279 v Praze, kde na biskupa vysvětil Tobiáše z Bechyně, kterého zvolili již před čtyřmi měsíci, ale nebyl ani knězem. Zvolení neobvyklého postupu se později ukázalo jako přínosné, jelikož biskup Tobiáš se osvědčil ve své funkci.⁹² Později si s Rudolfem vyjednal spravování severní části Moravy a i nadále zůstal důležitým politikem. Bruno zemřel 17. 2. 1281, 3 roky po Přemyslu Otakaru II.⁹³

⁸⁶ Ibidem, s. 66.

⁸⁷ Viz Musil (pozn. 20) s. 16.

⁸⁸ Viz Kachník (pozn. 5) s. 20.

⁸⁹ Viz Musil (pozn. 23) s. 16.

⁹⁰ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 241.

⁹¹ Viz Jan - Drahoš(pozn. 37) s. 74.

⁹² Viz Kohout – Bistřícký - Červenka (pozn. 54) s. 126.

⁹³ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 241.

Osobnost Bruna ze Schauenburku se významně zapsala do dějin Moravy, Štýrska a politiky především krále Přemysla Otakara II. Bruno ze Schauenburku byl do značné míry podobný osobnosti jiného olomouckého biskupa, Jindřicha Zdíka. Oba překročili hranice olomoucké diecéze i svého duchovního úřadu, zapojili se do víru dobových událostí, vynikali rozhledem a činorodostí, čímž překonávali své současníky.⁹⁴ Brunovy úspěchy, stejně jako dříve činnost Jindřicha Zdíka, zajisté mohly inspirovat mladší generace, o takovém ovlivnění se uvažuje u osobnosti Bernarda III. z Kamenice. Ten pocházel z podobných poměrů, jako olomoucký biskup a dosáhl také biskupské hodnosti, ale v Míšni a vystupoval taktéž jako schopný diplomat u dvora ve Vratislavi a později v Praze u krále Václava II. Taktéž podporoval stavební činnost a to nejen na katedrále v Míšni, ale i v kláštorech Marienstern a Henrykow. Při stavbách se ukazují také jisté analogie k olomouckému dómu například okenní kružby. Přestože zatím nemáme žádný přímý doklad o jejich společném setkání, je velmi pravděpodobné, že se znali. Oba biskupové se snažili získat pro své stavební podniky také významné relikvie. Bernard se nenechal pohřbít v biskupské katedrále, ale stejně jako Bruno ze Schauenburku ve svém oblíbeném kostele, kterým byl pro Bernarda Marienstern.⁹⁵

⁹⁴ Josef Žemlička, *Jindřich Zdík – biskup, diplomat a organizátor*, in: Jana Hrbáčová (red.) *Jindřich Zdík (1126-1150) Olomoucký biskup uprostřed Evropy*, Olomouc 2009, s. 13

⁹⁵ Marius Winzeler, *Der St. Wenzlesdom in Olmütz und seine Bedeutung für Meissen und die Oberlausitz. Bruno von Schaumburg und Bernard III. von Kamenz als Bauherrn und Mäzene im Umfeld der späten Přemysliden*, in: Ondřej Jakubec - Jan Bistřický et al., *Arcidiecézní muzeum na Olomouckém hradě: příspěvky z mezinárodní konference = The Archdiocesan Museum at Olomouc Castle : proceedings from the international conference* : Olomouc, 20. - 22. listopadu 2007, s. 157 – 158.

4.2. Zakladatelská činnost Bruna ze Schauenburku

Město Olomouc zažilo za Bruna ze Schauenburku veliký rozvoj. V roce 1248 uskutečnil směnu s králem, tehdy ještě s Václavem I., při níž získal panovník *část města Olomouce*, čímž si Olomouc udržela charakter královského města.⁹⁶ Největším budovatelem nových měst hned po panovníkovi se stal ambiciózní Bruno ze Schauenburku.⁹⁷ Nedaleko Olomouce na trase do Čech založil Bruno na místě staršího sídliště biskupské město Mohelnice, která má charakteristické znaky města zakládaného ve 13. století. Jsou jimi hlavně dlouhá pravoúhlá náměstí a pravidelně vyměřený půdorys. Dále na této trase získal Svitavy, které proměnil v jedno z center biskupských držav a také ho do značné míry přestavěl. Doložená je i fundace města Brušperku, jehož půdorys je zjednodušeninou půdorysu Osoblahy, kterou založil olomoucký biskup taktéž. Osoblaha se stala jedním z nejdůležitějších center olomouckého biskupství. Půdorys má geometrickou přesnost a celek utváří vejčitý obrys, v mnohém pak připomíná Leoben ve Štýrsku (ve Štýrsku zakládá Bruno ze Schauenburku města Leoben mezi léty 1261-63, Bruck an der Mur roku 1263 a město Radkersburg po roce 1260). Biskup Bruno zakládáním nových měst (mezi další patří Vyškov, Blansko, Místek, Slavičín a nejspíš i Moravská Ostrava) do značné míry připomíná činnost Přemysla, na které se také podílel⁹⁸ (doložené u královského města Uherské Hradiště roku 1257⁹⁹ a možná i u města Litovle), obě pak mají stejný cíl v zabezpečení českých hranic.

Kromě Olomouce Bruno nejčastěji přebýval v Kroměříži, která se do majetku olomouckého biskupství dostala už v první polovině 12. století. Bruno snad měl Kroměříž přenést z bažin výše, obehnat jí zdí a vystavět kostel sv. Mořice, znovu vybudovat kostel Panny Marie, a to vše podle pramene z první poloviny 15. století. Nechal zde patrně vystavět i městský hrad. Nebyl to jediný hrad, na jehož výstavbě či obnově by se podílel. Zmíňme tu alespoň ten největší, byť nedochovaný hrad Šaumberk ležící na vysokém návrší poblíž Kelče (podrobněji například Miroslav Plaček, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Brno 2007, s 603-605).

⁹⁶ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 241.

⁹⁷ Tomáš Durdík, Královské hrady, in: Petr Sommer – Dušan Třeštík - Josef Žemlička et al., *Přemyslovci budování českého státu*, Praha 2009, s. 437.

⁹⁸ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 241 – 242.

⁹⁹ Viz Štětina (pozn. 40) s. 50.

Brunova kolonizační činnost byla značná, kromě známých měst a hradů založil i mnoho vesnic (až 200)¹⁰⁰ hospodářsky nezbytných pro fungování celku. Velmi promyšlenou politikou získával leníky (až 68 leníků) i celé rody.¹⁰¹ Předtím, než nastoupil do funkce olomouckého biskupa, si ze svého rodiště přivedl početnou družinu mužů, kteří mu posloužili, jako základ pro organizaci území do jednotlivých lenních celků. Lenní statky se rozkládaly především v okolí biskupských hradů. Smlouvy o udělení léna a povinnosti mužů, kteří je spravovali, jsou dost podobné těm na území Saska, kde se jim Bruno naučil.¹⁰² Roku 1274 manské zřízení potvrdil král.¹⁰³ Kolonizátory byli především lidé německého původu, odtud známe mnoho názvů vesnic v německé podobě. K několika můžeme přiřadit přímo jméno biskupa, například Brunov (Brňov), Brauneswerde a již míněný Brušperk.¹⁰⁴ Osobnost Bruna je však ponejvíce spojena se třemi velkými chrámovými stavbami, a to přestavbou katedrály v Olomouci, počátkem výstavby sv. Mořice v Kroměříži a s kostelem v Osoblaze, dnes již zbořeným.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Viz Medek (pozn. 10) s. 103.

¹⁰¹ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 242 – 243.

¹⁰² Viz Jan – Drahoš (pozn. 37) s. 70 – 71.

¹⁰³ Viz Medek (pozn. 10) s. 103.

¹⁰⁴ Viz Jan – Drahoš (pozn. 37) s. 70 – 73.

¹⁰⁵ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 242 – 243.

5. Nástin stavebního vývoje katedrály sv. Václava před přestavbou Brunem ze Schauenburku

V Olomouci bylo biskupství založeno již roku 1063, avšak v té době ještě při kostelu sv. Petra. Na dómském návrší založil úřední kníže Svatopluk (doba vlády 1099-1107) někdy před rokem 1107 kostel a zasvětil ho zemskému patronovi sv. Václavovi.¹⁰⁶ Tímto zasvěcením symbolicky olomoučtí Přemyslovci vyjádřili spojení se státotvorným svatováclavským kultem.¹⁰⁷ Později, kolem roku 1130, byl chrám předán do správy olomouckému biskupovi Jindřichu Zdíkovi (1126-1150). Ten již roku 1131 vysvětil budoucí dóm, dodnes jsou různé názory, na kolik byla katedrála dokončena (podle J. Bistřického neměl být dokončen, podle V. Dohnala měl být již dokončen¹⁰⁸). Nedlouho poté přenesli biskupství od kostela sv. Petra ke katedrále sv. Václava, s tím souviselo i budování biskupského paláce na severní straně chrámu. První dochované zobrazení dokončeného katedrály (nejpozději 1142) je na pečeti biskupa Jindřicha Zdíka (obr. 2). Jedná se o trojlodní baziliku krytou plochým dřevěným stropem, nebo po starším způsobu pohled otevřený do krovu,¹⁰⁹ s dvoj-věžovým západním průčelím a presbytářem v podobě půlkruhové apsidy, pod kterou se nacházela krypta.¹¹⁰

¹⁰⁶ Viz Pojsl – Hyhlík (pozn. 31) s. 6.

¹⁰⁷ Viz Josef Žemlička (pozn. 94) s. 15.

¹⁰⁸ Vlasta Kauerová, Dějiny objektu, in: Richterová- Kašpárková- Kauerová et al. (pozn. 33) s. 5.

¹⁰⁹ Viz Pojsl (pozn. 41) s. 142.

¹¹⁰ Viz Nowak (pozn. 3) s. 38.

Chrám sv. Václava postihl požár hned několikrát. Již na konci 12. století se katedrála stala obětí plamenů a obnovil ji prý biskup Engelbert (1194-1199)¹¹¹ okolo roku 1195.¹¹² Po požáru 10. května 1204, který poškodil věže katedrály, ve kterých se uchovávaly četné listiny, jeho dekoraci i zdi.¹¹³ Přesnější rozsah škod není znám, jelikož zprávy o něm jsou dost nekonkrétní.¹¹⁴ Biskup Robert (1201-1240) požádal o odpustky Řím a uspořádal sbírku mezi věřícími. Opravy dokončili o šest let později, tedy roku 1210.¹¹⁵ Podle nedávných archeologických průzkumů se uvažuje, že již biskup Robert mohl část katedrály zaklenout. Naznačují to nalezené základy hranolovitých opěrných pilířů při severní straně katedrály, ty nahradily raně gotické lichoběžníkovité pilíře biskupa Bruna.¹¹⁶

Sotva se chrám pozvedl a zvelebil, postihla ho další pohroma, která poškodila baziliku 18. dubna 1265¹¹⁷ (podle olomouckého nekrologia až roku 1266¹¹⁸ datování upravil B. Dudík právě na 1265). Stále se však všechny publikace neshodují v roce, kdy katedrálu zachvátili plameny. Zhruba ve dvou třetinách knih, které zmiňují požár, ho vkládají do roku 1265, ale v jedné třetině z nich se objevuje rok 1266. Bohužel nelze ani zhodnotit, že by se rok 1266 nacházel třeba jen ve starší literatuře, ale oba letopočty se objevují skrze celou škálu publikací od prvních vydaných kolem poloviny 19. století až do posledních vydaných na počátku roku 2013. Rozsah škod byl značný, ale zprávy o rozsahu nejsou příliš jasné. Přes požáry se z románské doby dochovala část obvodových zdí asi do výšky parapetu gotických oken.¹¹⁹ Románská okna a zdivo obsahuje kanovnícká sakristie¹²⁰ a zchovala se také románská krypta. Následovala oprava již v gotickém slohu pod vedením biskupa Bruna ze Schauenburku.¹²¹

¹¹¹ Viz Pojzl (pozn. 21) s. 16.

¹¹² Viz Nowak (pozn. 3) s. 38.

¹¹³ Viz Kachník (pozn. 5) s. 5.

¹¹⁴ Viz Pojzl (pozn. 21) s. 5.

¹¹⁵ Viz Kachník (pozn. 5) s. 5.

¹¹⁶ Slavomíra Kašpárková – Vlasta Kauerová, *Stavební historie*, in: Kašpárková – Kauerová (pozn. 34) s. 19.

¹¹⁷ Viz Kachník (pozn. 5) s. 11.

¹¹⁸ Viz Kráčmer (pozn. 2) s. 45.

¹¹⁹ Slavomíra Kašpárková – Vlasta Kauerová, *Architektonická podoba jižní strany dómu*, in: Kašpárková – Kauerová (pozn. 34) s. 15.

¹²⁰ Slavomíra Kašpárková, *Popis a architektonický rozbor*, in: *Oprava pláště katedrály sv. Václava, stavebně historický průzkum severních fasád paláce a sakristie*, Metropolitní kapitula u sv. Václava, Olomouc 2004, s. 7.

¹²¹ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová et al. (pozn. 33) s. 14.

6. Přestavba katedrály sv. Václava do gotického slohu

O přestavbě dómu se pravděpodobně uvažovalo již před požárem 1265, nasvědčuje tomu nejedna listina. Například listina od papežského legáta Anselma z roku 1262 udělující odpustky. Přestavba nejspíš souvisela s plánem biskupa a krále Přemysla povýšit olomoucké biskupství na arcibiskupství, k čemuž by byla přestavba a rozšíření katedrály vhodné. Ještě před dojednáním povznesení na arcibiskupství začal Bruno se stavbou západního chóru. Jeho základy však zase záhy zasyпали, jelikož se nepodařilo prosadit plán krále a biskupa. Zasypané základy západního chóru objevily až archeologické průzkumy (obr. 3).¹²² Listinou z 6. prosince 1265, už po požáru, vyzývá biskup Bruno duchovenstvo ke sbírce pro katedrálu a pražský biskup Jan III. v roce 1267 nabádá k pomoci na sbírce a také vypočítává odpustky. Podobně přispěl i mindenský biskup Ota a v průběhu poslední třetiny 13. století, jsou doloženy odpustky od několika církevních hodnostářů a několik dalších hmotných darů.¹²³

Románský bazilikální prostor přestavba změnila na síňový, zachovalo se trojlodí, které se podle všeho nezvětšilo do délky ani do šířky od předchozího románského trojlodí. A to proto, že spodní část románské katedrály požár nezničil. Právě díky menším rozměrům, než obvykle nacházíme na katedrálách, mohl biskup Bruno vidět chrám téměř dokončený ještě za svého života (k úplnému dokončení, včetně zaklenutí došlo až za biskupa Jana VII. Volka 1334-1351).¹²⁴ Novému trojlodí byly ponechány dvě románské věže na západní straně. Boční lodě neměly závěry (ukončeny byly na východě vysokými lomenými okny)¹²⁵, hlavní loď se otevírala dosud dochovaným triumfálním obloukem do presbytáře, který se však nezachoval (viz půdorys dnešní katedrály obr. 4). Usuzuje se, že chór byl obdélný, sklenutý dvěma křížovými klenbami (obr. 5). Všechny lodě katedrály jsou rozděleny do pěti klenebních polí. První tři klenební pole hlavní lodi jsou přibližně čtvercové, dvě východní jsou obdélně protažené podél osy katedrály. Klenební pole bočních lodí jsou obdélná a jejich délková osa je totožná s délkovou osou katedrály.

¹²² Viz Pojzl (pozn. 41) s. 63.

¹²³ Viz Kuthan (pozn. 25) s. 251-252.

¹²⁴ Dalibor Prix, Mnohotvárnost raně gotického stavitelství 1233 – 1310, in: Klára Benešová – Petr Kratochvíl – Ivan Prokop Muchka et al., *Velké dějiny země Koruny české, architektura*, Praha 2009, s. 94.

¹²⁵ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová (pozn. 33) s. 25.

V prvních třech polích bočních lodí je vždy po jednom vysokém oknu s lomeným obloukem a ve dvou východních polích je v každém dvojice oken.¹²⁶ Okna jsou vyplněna pozoruhodnými, raně gotickými kružbami¹²⁷ (více kapitola Výzdoba oken).

Obvodové zdi jsou zbudovány z precizně opracovaných kamenných kvádrů, tato technika byla ve druhé polovině 13. století již vzácná a poukazuje tudíž na náročnost objednavatele. Zevně jsou stěny členěny opěráky na lichoběžníkovém základě (obr. 21), který se směrem ke zdi rozšiřuje. Tento typ opěráků je značně neobvyklý.¹²⁸ Naproti pilířům byly v interiéru vybudovány za Bruna ze Schauenburku klenební přípory přiléhající k vnitřním stranám obvodových zdí (obr. 7). V koutech trojlodí jsou tyto přípory jednoduché, na rozhraní polí jsou trojdílné. Ze soklů osazených při podlaze vybíhají válcové dříky, které jsou přepásány talířovitými prstenci v úrovni horizontální podokenní římsy, a končí v kalichovitých hlavicích. Ty zdobí rostlinný dekor, který oproti pískovcovým konzolám uchovávaných v lapidáriu Vlastivědného muzea je poněkud schematizovanější.¹²⁹ Hlavice s naturalistickou výzdobou spočívají, jak na jižní straně katedrály (obr. 8), tak na severní straně (obr. 9). Na ozdobném vzorci byla použita prolamovaná technika podobně jako na hlavicích meziokenních prutů a dochovaných konzol. Na hlavicích spočívá polygonální krycí deska.¹³⁰ Na počátku 14. století došlo ke změně konceptu. Změna se projevila na mezilodních pilířích, které jsou oproštěné od tradičních válcových přípor. Pilíře měly hranolová jádra s malebně profilovanými nárožími, tatož profilace se uplatnila na zkrácených svazkových příporách, na něž nasedají klenební žebra s hruškovým profilem. Na straně do boční lodi jsou zkrácené přípory ostruhově podseknuty.¹³¹ Do výšky zmíněného podseknutí nejspíše sahaly pilíře hlavní lodi již za života biskupa Bruna a právě zde byly pravděpodobně umístěné konzoly s vegetabilním dekorem, které jsou dnes majetkem Vlastivědného muzea.¹³² Pilíře zbavené posledních znaků konzol, patřily k nejprogressivnějším příkladům nového lineárního slohu a souvisely s trendy v rakouském Podunají.¹³³

¹²⁶ Viz Kuthan (pozn. 25) s. 252.

¹²⁷ viz Richterová – Kašpárková – Kauerová (pozn. 33) s. 24

¹²⁸ Viz Kuthan (pozn. 22) s. 245.

¹²⁹ Viz Hlobil – Michna – Togner (pozn. 20) s. 42.

¹³⁰ Viz Kuthan (pozn. 25) s. 253.

¹³¹ Viz Prix (pozn. 124) s. 96.

¹³² Viz Kašpárková – Kauerová (pozn. 34) s. 20.

¹³³ Viz Prix (pozn. 124) s. 96.

Síňový prostor byl v polovině 13. století ve střední Evropě novinkou, síňových katedrál stálo velmi málo. Na Moravě tato koncepce kostela nemá předchůdce.¹³⁴ Značnou nejistotu v tom, že už za doby Bruna měla být koncepce halová, vyjadřuje Miloslav Pojsl ve své poslední publikaci.¹³⁵ Nicméně pojetí olomoucké katedrály, jak prostorem, tak i naturalistickou výzdobou hlavic, navazovalo na saské umění poslední třetiny 13. století, zvláště na chór katedrály v Míšni.¹³⁶ Ten však byl dokončen 1310 a o ovlivnění Olomouce tímto směrem značně pochybuje Winzeler a spíše uvažuje o působení olomouckou stavbou na míšeňské stavby. Za zvolení halového prostoru spolu s užitím tektonických prvků podobným těm, použitým v Teplé a Kolíně nad Labem, stála snaha prostor co nejvíce sjednotit. Takové tendence se projevovali za doby panování krále Přemysla.¹³⁷ Nad pozoruhodným pravoúhlým zakončením chóru sv. Václava se pozastavil Winzeler. Na konferenci konané v Olomouci poukázal na podobnost chórů u řádových staveb, především cisterciáků. Uvádí přímý kontakt Bruna ze Schauenburku s kláštery, které byly založeny ve stejné době na Moravě (Žďár, Vizovice). Prostou architektonickou formu srovnává se stavbami žebravých řádů jak u nás (minoritský kostel v Brně vysvěcený roku 1257) tak v Rakousku.¹³⁸ Půdorysnými podobnostmi olomoucké katedrály s dalšími kostely se zabýval také Prix v příspěvku časopisu *Umění*. Biskupská katedrála v Olomouci vykazuje značné podobnosti s dalšími chrámovými stavbami Bruna ze Schauenburku. Svatováclavská katedrála měla pět nestejných klenebních polí v síňovém trojlodí a dvě v pravoúhlém presbytáři. Kostel sv. Mořice v Kroměříži taktéž tvoří trojlodí o pěti klenebních polích a uzavírá ho rovný presbytář se dvěma klenebními poli. K presbytáři přiléhají dvě subtilní hranolovité věže a na severu je k boční lodi připojena sakristie. Vzhledem k tomu, že mezi zmíněnými částmi kostela nejsou přítomny spáry, jednalo se o jednu stavební etapu, kterou započali už za biskupa Bruna ze Schauenburku.¹³⁹ A nakonec i kostel v Osoblaze měl svého času čtyři klenební pole v síňovém prostoru a závěr také o dvou klenebních polích s pravoúhlým ukončením. Kvůli těmto podobnostem někteří badatelé uvažovali ve svých studiích o jedné stavební huti olomouckého biskupa Bruna.

¹³⁴ Viz Winzeler (pozn. 95) s. 156.

¹³⁵ Viz Pojsl (pozn. 41) s. 63.

¹³⁶ Viz Prix (pozn. 124) s. 95.

¹³⁷ Viz Winzeler (pozn. 95) s. 156.

¹³⁸ Ibidem, s. 156.

¹³⁹ Viz Štětina (pozn. 40) s. 84.

Ale vzhledem k tomu, že se značně výstavby chrámů časově překrývají, přiklonila bych se k názoru Prixe, který uvažoval o architektovi ve službách Bruna ze Schauenburku, který by všechny stavby postupně vyprojektoval.¹⁴⁰ Jistě byl prvním projektem olomoucký sv. Václav (1262), podle dokladů následoval kroměřížský chrám (60. léta 13. století) a poslední sv. Máří Magdaléna v Osoblaze (70. léta 13. století). Z kroměřížské stavby pak podle Prixe čerpali inspiraci brněnští minorité pro kostel sv. Jana Křtitele (projekt kolem první třetiny 14. století).¹⁴¹

Pozoruhodné jsou výzkumy stáří lichoběžníkovitých pilířů. Podle interpretace po provedených archeologických pracích by měly tyto pilíře pocházet z pozdějšího období, než ze 13. století, jak byly uváděny dosud. Vít Dohnal se vyslovil, že za doby Bruna ze Schauenburku ke katedrále přiléhaly obdélníkové pilíře, které se zachovaly na severní straně katedrály pod novějšími lichoběžníkovými (obr. 6).¹⁴² Pak bychom však nemohli spojit přes podobnosti pilířů olomouckou katedrálu s kostely v Kroměříži a Osoblaze. Domněnku Dohnala opravují stavebně historické průzkumy prováděné na počátku druhého tisíciletí, které již znaly výsledky práce Dohnala. Jelikož se kvadratické pilíře podařilo odhalit pouze na severní straně katedrály, mohlo se jednat o jakousi stavební mezifázi, nejspíše za biskupa Roberta. Ten mohl při rekonstrukci po požáru 1204 zaklenout severní boční loď. Na jižní straně zaklenutí nemuselo proběhnout z nejrůznějších důvodů finance, požár nebo kvůli podobným těžkostem.¹⁴³ Lichoběžníkové pilíře bývají dále uváděny jako výsledek přestavby biskupa Bruna a publikace mladšího data vydání o jejich raně gotickém původu nepochybují (např. M. Winzeler¹⁴⁴). Při porovnávání podobností s nezachovaným kostelem v Osoblaze, pozornosti neuniknou opěrné pilíře severní strany kostela, které nevykazují lichoběžníkovitý půdorys, ale kvadratický. Tato podobnost však podle mého názoru neruší známé závěry o stáří olomouckých pilířů. A to z důvodu, že kvadratické pilíře u katedrály nejsou v ose se středovými pilíři a pilíři na jižní straně. Práce na obvodových zdech katedrály byly ukončeny někdy v 80. či na počátku 90. let 13. století.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Dalibor Prix, Kostel sv. Máří Magdalény v Osoblaze do konce středověku, *Umění XXXVIII*, 1990, s. 258.

¹⁴¹ *Ibidem*, s. 258.

¹⁴² Viz Dohnal (pozn. 30) s. 10.

¹⁴³ Viz Kašpárková – Kauerová (pozn. 34) s. 19.

¹⁴⁴ Viz Winzeler (pozn. 95) s. 156.

¹⁴⁵ Viz Prix (pozn. 124) s. 95.

Typické lichoběžníkovité opěrné pilíře dostaly novou podobu v 19. století, kdy byly na jižní straně chrámu v dolní části obezděny do hranolovitého tvaru, ale nad úroveň soklu už dále pokračují ve svém původním lichoběžníkovitém půdorysu. Horní část pilíře má opět hranolovitý tvar, který původně zakončovala pultová stříška, ale po úpravách roku 1886 ji vyměnili za sedlovou stříšku s vrcholovou kytkou.¹⁴⁶ Před úpravami byly opěráky odstupňované pouze dvakrát, jak ukazují dřívější zobrazení katedrály.¹⁴⁷ Na jižní straně katedrály byl odstraněn roku 1883 pilíř nejbližší presbytáři, aby uvolnil místo vysoké jižní věži.¹⁴⁸

Zdivo neprodělalo v průběhu věků mnoho dramatických zásahů. Dobře jsou zdokumentovány práce z „merettovy“ přestavby a restaurace. Nového vyspárování zdi a korunní římsy se dočkala katedrála roku 1886. Ve stejnou dobu získala také proškrábanou omítku do výšky bankálové římsy. Průběžně restaurátoři vyměnili kolem 530 kvádrů v jižní zdi a přitom odhalili na 60 fragmentů původně románských a raně gotických fragmentů.¹⁴⁹ Při zpracovávání stavebně historického průzkumu roku 2001, bylo u severní zdi shledáno, že potřebuje akutní restaurátorský zásah. Tento zásah nakonec spočíval ve výměně 78 kamenných kvádrů, přičemž se objevily pouze čtyři románské kamenické fragmenty.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Viz Kašpárková – Kauerová (pozn. 34) s. 21.

¹⁴⁷ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová (pozn. 33) s. 48.

¹⁴⁸ Viz Kašpárková - Kauerová (pozn. 34) s. 21.

¹⁴⁹ Ibidem, s. 21- 22.

¹⁵⁰ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová (pozn. 33) s. 48.

Při bádání jsem došla k závěru, že lichoběžníkovité pilíře jsou svým způsobem příznačné pro chrámové stavby založené Brunem, jelikož podobné opěráky na lichoběžníkovém základě můžeme na Moravě nalézt také u kostela sv. Mořice v Kroměříži a byly i u kostela sv. Máří Magdaleny v Osoblaze (dnes zbořený). Zároveň je zarážející, že v žádné práci, týkající se olomoucké katedrály, jsem se nesetkala s teorií, která by uvažovala o raně gotickém zaklenutí, alespoň části chrámu. Zmínky o pravděpodobném zaklenutí pocházejí buď z doby biskupa Roberta, nebo až z poloviny 14. století. Přesto existuje několik fragmentů raně gotických žeber, které byly nalezeny v jižní lodi, kde byly druhotně zazděny a jejich fotografie (obr. 10) jsou obsaženy v rámci fotodokumentace stavebně historického průzkumu, ale nejsou zde představeny žádné teorie o jejich původním umístění.¹⁵¹ Podle zvyklostí, nejdříve dokončit presbytář, si myslím, že tento prostor mohl být už v době Bruna ze Schauenburku zaklenut. Jedná se však o pouhou úvahu, protože po výrazných přestavbách, kterých se presbytář dočkal, se dá těžko moji teorii fakticky podložit.

Na Brunově stavbě můžeme zaznamenat i ohlas severofrancouzské klasické gotiky především v užití svazkových přípor, uplatnění rostlinného dekoru na hlavicích svazkových přípor a okenních prutů a konzolách, dále v bohatých okenních kružbách (některé vzorce připomínají kapli Saint-Challe v Paříži, jiné jsou velmi podobné vzorcům z presbytáře dómu v Míšni). Z Německa pochází spojení haly s formami klasické gotiky např. sv. Alžběty v hessenském Marburku (Bruno ho nejspíše znal) a dóm v Míšni, stavěný ve stejné době jako olomoucký. Hlavice svazkových přípor v interiéru olomoucké katedrály vytvářejí souvislý pás ve stejné úrovni a tuto jednotu nerozrušuje osazení hlavic v jiných úrovních přípor, jako tomu je například v královské kapli Saint-Chapelle v Paříži nebo v závěru chrámu sv. Salvátora v Praze. Obě zmíněné stavby již slohově pokročily a předznamenávají poklasickou gotiku.¹⁵² Kromě již zmíněné náročnosti celého olomouckého projektu, vzácného zdiva i kvalitních okenních kružeb, byla stavba doplněna precizní sochařskou výzdobou.¹⁵³

¹⁵¹ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová (pozn. 34) fotodokumentace 139 a 140.

¹⁵² Helena Soukupová, *Anežský klášter v Praze*, Praha 2011, s. 150.

¹⁵³ Viz Kuthan (pozn. 25) s. 254.

7. Kamenosochařská výzdoba katedrály sv. Václava

7.1. Dochované konzoly

Šest až sedm konzol dělíme podle toho, kterou rostlinu kameník na konzole znázornil. Šest konzol uvádí šest inventárních listů Vlastivědného muzea v Olomouci a šest konzol představuje také stavebně historický průzkum, ale problém začíná při jejich podrobném zkoumání. Při studiu těchto dvou významných pramenů se hned objeví, že se popisované konzoly v jednom případě výrazně odlišují a že nemůže jít o tutéž konzolu. Při zkoumání dochovaných konzol v lapidáriu a arcidiecézním muzeu jsem fyzicky jednu konzolu zmíněnou ve stavebně historickém průzkumu nenalezla. O jejím aktuálním umístění jsem nic nenalezla a tudíž neznám její momentální stav. Zato lapidárium uchovává jednu konzolu v značně fragmentárním stavu, kterou stavebně historický průzkum neuvádí. Naturalisticky věrná zobrazení jsou typická právě pro klasičtější gotiku, proto lze vznik konzol klást mezi léta 1260 – 1280, dobu biskupa Bruna ze Schauenburku.¹⁵⁴ Zatímco stavebně historický průzkum uvádí dobu vzniku hlavic po roce 1265¹⁵⁵, je na inventárních listech Vlastivědného muzea u většiny konzol napsána datace konec 13. století a později sem někdo rukou dopsal 1285¹⁵⁶, což by přesáhlo období života biskupa Bruna. U některých však zůstala pouze tištěná datace jako polovina 13. století, nebo jen rámcové označení gotika.¹⁵⁷ Mezi zmíněné konzoly řadíme jednu s úponky chmele, jednu s dubovými větvemi, dvě znázorňující vinné listy a vinné úponky, dvě s listy javoru a jednu značně devastovanou, proto u ní nelze určit motiv výzdoby ani nemůžeme s jistotou říci, že patří k tomuto souboru.

¹⁵⁴ Viz Kuthan (pozn. 25) s. 257.

¹⁵⁵ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová et al., (pozn. 33) s. 38.

¹⁵⁶ Viz Bortlová (pozn. 12) L – 2, L – 3, L – 4, L – 5.

¹⁵⁷ Viz Bortlová (pozn. 12) L – 7, L – 8.

Spodní část konzoly je zakončena do košovitého útvaru, hlavní část konzoly zdobí úponky chmele (obr. 11) a má rozměry 27 x 25 x 19 cm. Nahoře ji lemuje profilovaná římsa, kterou završuje pětiboká krycí deska. Celá konzola je zhotovena náročnou prolamovanou kamenickou výzdobou, která znázorňuje spletené úponky chmele, listů a šišticek rostliny. Na římsě a listech se zachovaly zbytky červené polychromie. Zadní strana hlavice je osekána.¹⁵⁸ Nevím, kde se dnes tato hlavice nachází, jelikož není uvedena v inventárních listech Vlastivědného muzea a tedy není v jejích sbírkách. Naneštěstí ani ve stavebně historickém průzkumu, kde jsem našla informace o ní a také její fotografii, ze které jsem vycházela při popisu. Není uvedeno, kde byla konzola uchovávána v minulosti ani kde by se mohla nacházet dnes.

Konzola s dubovými větvemi (obr. 12) se příliš neliší od předchozí ani velikostí 28 x 24 x 18 cm ani větší, či menší mírou naturalismu.¹⁵⁹ Její spodní část je uražena, přesto se dá odhadovat, že měla jehlancovitý tvar. Pískovec je plasticky propracován, zobrazuje jinou rostlinu, totiž dubové listy a žaludy a kryje ho pětiúhelníková deska. Konzola se zachovala v dobrém stavu, jen abakus je vepředu a naboku narušen.¹⁶⁰ Dnes je součástí stálé výstavy Arcidiecézního muzea.

Další dva opracované pískovcové prvky dekoruje vinná réva. Symbolika vinné révy v křesťanství odkazuje ke Kristu a jeho vinici, tj. obci Boží.¹⁶¹ První z nich je zpracována prolamovanou technikou, vidíme na ní přírodě věrné vinné listy (obr. 13). Ve spodní části je konzola opět poškozena, ale rozměry má podobné předchozím dvěma (27 x 20 x 18 cm). Na horní římsě pětiúhelné krycí desky jsou podle stavebně historického průzkumu zbytky tmavé polychromie,¹⁶² ale mé pozorování nic podobného neobjevilo. Na druhé (obr. 14) vidíme úponky vinné révy (28 x 27 x 19 cm), které vytvářejí košovitý tvar, jenž je uvnitř dutý. V pravé dolní části chybí několik listů, které byly nejspíš vylomeny. Listy a větve se složitě proplétají a doplňují je hrozny. Římsu nahoře překrývají listy a na horní ploše je patrný otvor (na ostatních není) po hranolovém čepu.¹⁶³ Obě jsou majetkem Vlastivědného muzea, které je uchovává ve svém lapidáriu a příležitostně je vystavuje.

¹⁵⁸ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová et al., (pozn. 33) s. 38.

¹⁵⁹ Ibidem, s. 38.

¹⁶⁰ Viz Bortlová (pozn. 12) L-2.

¹⁶¹ Viz Soukupová (pozn. 152) s. 143.

¹⁶² Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová et al., (pozn. 33) s. 38.

¹⁶³ Ibidem, s. 39.

Dvojice konzol s vytesanými motivy listů javoru je značně rozdílná svým zpracováním. Jedna (26 x 22 x 18 cm) má jehlancovitý tvar a opracovali ji jako plošný reliéf (obr. 15), kde listy sestavili téměř do ornamentálního vzoru.¹⁶⁴ Na povrchu kamene se dochovaly zbytky červené a bílé polychromie.¹⁶⁵ Určitý stupeň schematizace listoví napovídá o posunu z poklasické fáze gotiky. Tato konzola je dnes vystavena v Arcidiecézním muzeu v Olomouci. Druhá (25 x 23 x 18 cm) naproti tomu je zformována do košovitého tvaru, listy jsou propracovány do hloubky a zvlněny (obr. 16), završuje ji jednoduchá římsa, kterou zčásti horní listy překrývají.¹⁶⁶ V inventárních listech Vlastivědného muzea je uvedena tato konzola, jako zdobená stylizovaným květinovým dekorem s poznámkou, že je značně fragmentární. Podle jejich přiložené fotografie by mohlo jít i o květiny,¹⁶⁷ ale když jsem si prohlédla konzolu na vlastní oči, připomíná spíše listy javoru než květiny.

Poslední, těžko zařaditelná konzola pro svou fragmentárnost (obr. 17), není uvedena ve stavebně historickém průzkumu, ale ve Vlastivědném muzeu, kde je uchovávána, ji přiřazují ke stejnému souboru kamenosochařských prvků jako výše zmíněné. Výzdobný dekor podlehl značné devastaci a tak jen těžko odhalujeme části neurčitých listů, které zůstaly zachovány. Konzola měla podobně jako ostatní pětiúhelníkovou krycí desku, materiál je opět pískovec a také její rozměry (23 x 19 cm) se dosti podobají předchozím.

Vegetabilně zdobené konzoly, které podpíraly klenební žebra nebo přípory v raně gotickém chrámu sv. Václava v Olomouci, se nedochovaly v intaktním stavu. Je možné, že soubor konzol není úplný, že se některé ztratily, nebo byly druhotně zazděny. V každém případě, ty které se zachovaly do dnešních dnů, vypovídají o vysoké úrovni výzdoby katedrály a zasluhují si naši pozornost. Jejich provedení je značně podobné drobným kalichovitým hlavicím okenních prutů (viz kapitola Výzdoba oken).

¹⁶⁴ Ibidem, s. 38-39.

¹⁶⁵ Viz Bortlová (pozn. 12) L – 4.

¹⁶⁶ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová et al., (pozn. 33) s. 39.

¹⁶⁷ Viz Bortlová (pozn. 12) L – 8.

Podobné naturalisticky zdobené hlavice klenebních přípor nalezneme například v Praze v kostele sv. Františka. Různorodost hlavic v kostele sv. Františka je značná, nejbliže mají k olomouckým konzolám, podle mě, košovité pokryté hluboko podtesávaným pletencem úponků z let 1238 - 1245. Tento druh výzdoby, jako mnohé jiné, vycházely z děl cisterciáckých hutí saské větve vyšlé z Maulbronnu.¹⁶⁸ Otázku, proč se tehdy užívala přírodě věrná dekorace, zodpovídá Soukupová ve své publikaci *Anežský klášter v Praze*. Uvádí, že k ní došlo pod vlivem filozofického díla Tomáše Akvinského, který zahrnul do stvořitelského díla Božího i okolní přírodu i s jejími nahodilostmi.¹⁶⁹ Naturalistická listová výzdoba je odvozena od dekorace katedrály v Remeši (1244-1252), podobná se nachází i blíže českému království v chóru dómu v Naumburgu (1249-1260).¹⁷⁰ V dalších chrámových stavbách Bruna ze Schauenburku se nepochybně také nacházela bohatá dekorace. Například v Osoblaze byla kamenosochařská výzdoba, zachovaly se především fragmenty z portálu (kolem roku 1300), značně ovlivněná místní tradicí a paralely, kromě olomoucké katedrály, se nacházejí v chóru klášterního kostela v Henrykow, ohoz chóru v Bratislavské katedrály a další.¹⁷¹

¹⁶⁸ Viz Soukupová (pozn. 152) s. 106.

¹⁶⁹ Ibidem, s. 142.

¹⁷⁰ Ibidem, s. 143.

¹⁷¹ Viz Prix (pozn. 138) s. 259.

7.2. Fragment sochy Krista

Nejvýznačnějším fragmentem je však figura trůnícího Krista (obr. 18).¹⁷² Kristus sedí na goticky pojatém trůnu (80 cm vysokém), levou ruku má pozdviženou v žehnajícím gestu a předloktí je obtočené štolou. Druhou rukou ukazuje na své rány v levém boku.¹⁷³ Dnes je vidět zřetelně především křížový nimbus, který se rozbíhá do čtyř stran za Kristovou hlavou, uši na obou stranách i vlasy, které volně splývají až na ramena. Z obličeje mnoho nezbylo zachováno. Přes ramena měl nejspíš dopředu sepnutý plášť, jehož spona není dochována. Tento plášť zřejmě přecházel přes kolena snad až k úrovni kotníků, ty se však nezachovaly. Za Kristovými zády není jasně vidět tvar opěradla trůnu. Pod částí, na které sedí, je zřetelný reliéf, který podle mého názoru zobrazuje gotické okno s lomeným obloukem (obr. 19). Z obdélného pole reliéf ustupuje hlouběji do kamene dvěma ústupky. Domnívám se, že středový válcový sloupek odděluje dvě okenní pole završená jeptiškou, nad nimi je čtyřlístá roseta v kruhovém rámu a celé okno uzavírá lomený oblouk.

Co přesně vyjadřuje poloha rukou, není úplně jasné a ve skromné literatuře, která se o soše zmiňuje, se jako pravděpodobná odpověď nabízí, že jde o Krista z vyobrazení Posledního soudu¹⁷⁴, někdy označovaný jako Kristus Spasitel.¹⁷⁵ Podle mého názoru by mohlo jít i o žehnajícího Krista. Zprvu se může zdát, že jde o Krista vládce a že v pravé ruce drží říšské jablko a levicí žehná (to však není úplně typické). Po delším pozorování, se vyjeví, že pravicí ukazuje na svou ránu v boku (zde ale ukazuje na levou stranu hrudi a ne na pravou, ve které měl ránu) a levicí má zdviženou a rozevřenou, aby byla rána také dobře vidět. Této teorii nepřeje kromě ukazování na špatnou stranu boku i to, že Kristus sedí. Většinou znám zobrazení ukazování Kristových ran ve stoje.

¹⁷² Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová et al. (pozn. 33) s. 38.

¹⁷³ Viz Bortlová (pozn. 14) L - 1.

¹⁷⁴ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 245.

¹⁷⁵ Viz Kráčmer (pozn. 2) s. 48.

V inventárních listech lapidária je socha označena jako Kristus – soudce. Oporou této teorie je ikonografie tympanonu francouzských katedrál, kde bývá znázorněn poslední soud.¹⁷⁶ V příspěvku Ivany Bortlové nalezneme poznámku o tom, že má Kristus rány po hřebech na rukách i nohách,¹⁷⁷ ale na soše dnes nic takového vidět nelze. Dále uvádí jisté podobnosti s vyšívaným Kristem na ubruse, jenž posloužil jako dar pro uherského krále Štěpána, s obrazem Krista nad hlavní branou chrámu sv. Štěpána ve Vídni a s pojetím portálu v Předklášteří u Tišnova.¹⁷⁸ Její popis i uvedené podobné zobrazení uvádí o téměř sto let dříve Mořic Kráčmer, který ještě zmiňuje zbytky zachované polychromie.¹⁷⁹ Kuthan uvádí dílo jako trůnícího Krista z Posledního soudu. Předpokládá, že šlo o rozsáhlejší hluboký reliéf, na kterém podle tradic ikonografie bývá doprovázen dvěma anděly s nástroji umučení, nebo v doprovodu Panny Marie a Jana Evangelisty. Tento ikonografický typ byl oblíbený mimo jiné ve francouzském katedrálním sochařství.¹⁸⁰ Svoje úvahy zakládá na podobných zobrazeních na francouzských katedrálách a jako příklad uvádí remešskou katedrálu, přesněji její severní průčelí transeptu, kamenosochařské dílo tam pochází z roku 1230. Přidává ještě další analogii ze Štrasburku. Gesto trůnícího Krista spojuje s ikonografickým typem: „zvoucího a odmítajícího“ a zároveň, že tím jak si Kristus ukazuje na bok, odkazuje na myšlenku eucharistie. Tento až mystický akcent na eucharistii byl hojně užíván ve 14. a 15. století. Kuthan dodává, že k nám tento typ nepřišel přímo, ale že nám ho zprostředkovalo Porýní a německé země. Přes anonymitu sochaře vyjadřuje Kuthan domněnku, že šlo o středoevropského umělce, který se mohl podílet na tvorbě v Porýní či německých zemích. Robustní pojetí tvarů se vzdaluje od francouzských děl. Olomoucký Kristus má útlou postavu, na které jsou navrstveny mohutné draperie. Právě tento fakt poukazuje na spojení s německou klasickou sochařskou fází gotiky.¹⁸¹ Winzeler uvažuje o sochařském mistru z Naumburku, ale k této myšlence nepřikládá mnoho argumentů. Ale uvádí například jisté podobnosti s relikviářovou hlavou Jana Křtitele z kostela v Marienstern. Souhlasí, že vzor byl převzat z francouzských katedrál, ale zároveň následuje románské znázornění Krista v majestátu a svůj vliv při vytváření mohl hrát i tympanon Porta coeli v Tišnově.¹⁸²

¹⁷⁶ Ibidem, L - 1.

¹⁷⁷ Viz Bortlová (pozn. 13) s. 19.

¹⁷⁸ Ibidem, s. 19.

¹⁷⁹ Viz Kráčmer (pozn. 2) s. 48.

¹⁸⁰ Viz Kuthan (pozn. 24) s. 245.

¹⁸¹ Viz Janáček – Homolka – Krása et al. (pozn. 17) s. 95.

¹⁸² Viz Winzeler (pozn. 95) s. 157 – 159.

Časové zařazení se mi zdá nejednoznačné, jelikož ve stavebně historickém průzkumu T. Vítek píše:

*„Slohové znaky této plastiky s četnými románskými rezidui naznačují, že je starší než výše uvedené konzoly a v odborné literatuře je nejčastěji uváděna doba kolem roku 1250.“*¹⁸³

S tím souhlasí i názor z publikace tří autorů Hlobil, Michna, Togner.¹⁸⁴ Naproti tomu se v knize Jiřího Kuthana dozvíme, že jde již patrně o dílo klasické fáze gotiky.¹⁸⁵ Z toho lze usuzovat, že by ji Jiří Kuthan datoval do pozdější doby než kolem 1250, což potvrzuje jiný jeho článek. V něm vyjadřuje domněnku, že trůnící Kristus souvisel s přestavbou po požáru 1265.¹⁸⁶ Při časovém zařazení se opírá o motiv kružby na boku Kristova trůnu, který připomíná trůn na lící straně pečeti krále Přemysla Otakara II.¹⁸⁷ S časovým zařazením Kuthana by mohla souhlasit také Bortlová a restaurátor Jan Urban, kteří kladou vznik sochy do poklasické gotiky po roce 1265.¹⁸⁸ Nejisté datování zapříčiňuje kromě torzovitého stavu plastiky také nedostatek figurálních soch pro srovnání. Na soše je vidět vzájemné prolínání románské tradice (hmotné a statické vzezření) s gotickým detailem a celkovým pojetím.¹⁸⁹ Podobně se k časovému určení vyjadřuje Winzeler, který sochu datuje mezi léta 1260-70. Poprvé ve Winzelerově příspěvku se objevuje teorie, že trůnící Kristus mohl být umístěn na chrámové přepážce (lektorium) na její západní části. Podobná výzdoba se objevila v mohučském dómu, přesněji ve středu západní strany lektoria (1239) nebo na malovaném provedení přepážce v dómu v Naumburku.¹⁹⁰ Ostatní badatelé spíše uvažují o umístění nad vchod do katedrály (nad *tremau* portálu).¹⁹¹ Podle mého mínění je velmi složité uvažovat o přesnějším jak slohovém zařazení a původním umístění, tak i o době vzniku, hlavně kvůli torzovitosti díla a nedostatku soch z tohoto období pro srovnání. Přesto vidíme, že v literatuře převažuje názor, že trůnící Kristus pochází z let přestavby za biskupa Bruna.

¹⁸³ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová et al. (pozn. 33) s. 38.

¹⁸⁴ Viz Hlobil – Michna – Togner (pozn. 20) s. 43.

¹⁸⁵ viz Kuthan (pozn. 24) s. 245.

¹⁸⁶ Viz Janáček - Homolka – Krása et al. (pozn. 17) s. 95.

¹⁸⁷ viz Kuthan (pozn. 24) s. 245.

¹⁸⁸ Viz Bortlová (pozn. 14) L – 1.

¹⁸⁹ Viz Bortlová (pozn. 13) s. 19.

¹⁹⁰ Viz Winzeler (pozn. 95) s. 157.

¹⁹¹ Viz Hlobil – Michna – Togner (pozn. 20) s. 42.

Původně byl trůnící Kristus osazen nejspíše v tympanonu hlavního portálu katedrály, nebo na chámové přepážce a to asi až do přestavby roku 1589.¹⁹² Druhotně ho zazdili na jižní straně dómu a to až do roku 1877.¹⁹³ Dnes trůnícího Krista vystavuje Arcidiecézní muzeum v Olomouci ve své stálé expozici. Od doby nalezení jsem našla pouze informaci o jednom restaurování roku 1962 akademickým sochařem Janem Urbanem.¹⁹⁴ Jan Urban sepsal restaurátorskou zprávu, avšak dnes bývají zprávy rozsáhlejší a podrobnější. Nicméně popisuje stav sochy před restaurováním, hlava Krista nenasadala na tělo, ale zachovala se jako solitérní fragment. Celá socha prošla alkoholovou lázní, aby se tak odstranil prach a špína, pod kterou se vybarvila polychromie. Polychromie v podobě tenké vrstvy okrové lazury se nejprve objevila v oblasti rukávu, ale pak i na většině draperie. Na spodní straně draperie se vyskytovala neurčitá červená a modrá polychromie, ale o její původnosti Urban pochybuje. Sochu Krista zakonzervoval, opuku zpevnil a praskliny zatmelil.¹⁹⁵ Plastiku zacházení a zub času značně poškodil, především část kolen a lýtek, oblast hrudi, rukou a obličejovou část. Bohužel se nezachovala ani polychromie, kterou zmiňuje prvně Kráčmer (roku 1886¹⁹⁶) později Urban (roku 1962¹⁹⁷), ale Bortlová (roku 1980¹⁹⁸) ji už nepopisuje. I přes značné poškození se jedná o velmi významný artefakt pocházející s největší pravděpodobností z Brunovy přestavby, který nám umožňuje představit si, jak náročně byla katedrála v jeho době vyzdobená. Jsem si jistá, že zkoumání a porovnávání Krista spasitele z Olomouckého dómu bude předmětem ještě mnoha dalších studií.

¹⁹² Viz Kráčmer (pozn. 2) s. 48.

¹⁹³ Viz Bortlová (pozn. 13) s. 19.

¹⁹⁴ Ibidem, s. 19.

¹⁹⁵ Jan Urban, *Zpráva o restaurování raněgotické plastiky žehnajícího Krista v lapidáriu VU v Olomouci*, Šumperk 1962, Český fond výtvarných umělců – Dílo, Praha, karton 107, indent. číslo 241Urban Olomouc, Národní Archiv.

¹⁹⁶ Viz Kráčmer (pozn. 2) s. 48.

¹⁹⁷ Viz Urban (pozn. 195).

¹⁹⁸ Viz Bortlová (pozn. 13) s. 19.

7.3. Hlava královny

Konzola s korunovanou hlavou je kladena do souvislosti s přestavbou katedrály po roce 1265, stejně jako šest menších konzol. Tuto konzolu můžeme rozdělit na samotnou konzolu s rozměry: 30 x 28 x 30 cm a na kvádr, který má rozměry: 30 x 36 x 46 cm. Na tento kamenný blok právě nasedá zmíněná konzola. Tvar hlavy je vejčitý a hladce modelovaný. Korunovaná hlava (obr. 20) by mohla patřit spíše ženě, která má spletený, kompaktní, účes s paralelním hlubokým rýhováním splývá spod koruny po stranách obličjeje. Koruna v podobě nízkého, hladkého kroužku nasedá značně do čela královny. Hladký kroužek dekorují lilie, jejichž silné stonky probíhají po celé délce prstence a jejichž boční listy jsou značně zvlněné.¹⁹⁹ Konzola s hlavou na diváka shlíží poměrně velkýma kulovitýma očima. I přes jistý stupeň stylizace je tvář podána realisticky, navíc ji kameník osvěžil jemným úsměvem, na kterém předstupuje horní ret. Koruna usmívající se hlavy je zatížena pětibokou krycí deskou,²⁰⁰ kterou zasáhla destruktivní působení nad pravým uchem hlavy dámy a také profilace byla na některých místech setřena. Poškození této pískovcové konzoly se týká hlavně nosu a brady, které byly odraženy. Zásahy podobného typu jsou vidět i na očích, krku a několika částech vlasů.²⁰¹ Polychromie se nedochovala, i když můžeme předpokládat, že ji nesla. Na dalších vegetabilních konzolách se v malém rozsahu části polychromie dochovaly. Účel tohoto kamenného prvku bylo podpírání přípor nebo klenebních žeber.²⁰²

Přesné místo, kde hlava královny podpírala klenební žebra nebo přípory není jednoznačné, protože se nenašly žádné další podobně pojaté konzoly, které by mohly něco o jejím umístění prozradit. V jednom ze stavebně historických průzkumů jsem objevila teorii, podle které by původní umístění konzol z období biskupa Bruna mohlo být mezi hlavní lodí a bočními v úrovni, kde jsou dnes na pilířích ostruhově podseknuté přípory klenebních žeber.²⁰³ Ze stavební historie je známo, že katedrála nebyla za života Bruna ze Schauenburku zaklenuta. Předpokládá se, že obvodové zdi katedrály sahaly do výšky korunní římsy, ale středové pilíře v lodi nejspíš do stejné výšky dokončeny nebyly.

¹⁹⁹ Ivana Bortlová, Konzola s hlavou královny, in: Janáček - Homolka – Krása et al. (pozn. 17) s. 97.

²⁰⁰ Viz Richterová – Kašpárková – Kauerová et al. (pozn. 33) s. 39.

²⁰¹ Viz Bortlová, (pozn. 199) s. 97.

²⁰² Viz Bortlová (pozn. 15) L – 292.

²⁰³ Viz Kašpárková – Kauerová (pozn. 34) s. 20.

Baldachýny na pilířích v hlavní lodi pochází z poklasické fáze gotiky a samotná klenba je ještě o něco mladší.²⁰⁴ Teorii o umístění konzoly považují za správnou, protože hlavní loď od bočních dělí čtyři páry pilířů a v lapidáriu vlastivědného muzea je šest vegetabilně dekorovaných konzol a jedna zdobená lidskou hlavou. Myslím, že je možné, že k hlavě královny existovala protějšková hlava. Pokud přijmeme jako fakt, že zachovaná konzola znázorňuje hlavu královny, otevírá se zde logická možnost, že protější hlava zobrazovala krále. Podle toho, že v Praze v kostele sv. Salvátora nalezneme konzoly s vyobrazením lidských tváří hned při vstupu, domnívám se, že by se i v Olomouci mohly královské hlavy nacházet na prvním pilíři hlavní lodi u vstupu. Nebo by mohly být v blízkosti presbytáře, jakožto nejposvátnější části chrámu. V kostele sv. Salvátora jsou umístěny hlavy králů a královen umístěny do paty půlkruhové archivolty triumfální brány, kde střeží bránu nebeskou, která vede ke spasení i k původu všeho vesmírného řádu. K této úvaze náleží také pohled na umístění v rámci celého chrámu. Královské hlavy ve sv. Salvátorovi jsou ve vítězné vstupní bráně, na protilehlé straně u oltáře je symbolicky zastoupen Kristus, čímž je panovník povýšen do společenství s Kristem a vyznívá tak zároveň chvála vlády Boží i vezdejší, které se tak dostávají do harmonie.²⁰⁵ Pro úvahy o umístění korunované hlavy z katedrály v Olomouci však nemám dostatek argumentů, k ověření jejich pravosti by pomohlo mít také protějškovou hlavu krále a více analogií výzdoby korunovanými hlavami v českém prostředí.

Fenomén konzol ve tvaru lidských hlav, někdy korunovaných jindy bez koruny, byl ve 13. století oblíbený.²⁰⁶ Objevují se však již dříve v období románském například v křížové chodbě kláštera sv. Emmerama v Řezně.²⁰⁷ V gotickém období se takové konzoly objevují na katedrále v Remeši (kolem roku 1230) a na tzv. Zlaté bráně dómu ve Freibergu v Sasku.²⁰⁸ Biskup Bruno při své přestavbě čerpal z novinek používaných ve Francii například u kružbových oken (kaple Saint-Chapelle v Paříži, katedrála v Remeš, podrobněji viz kapitola 7. 4. Výzdoba oken), ale i z úprav, kterými tyto novinky prošly, než se dostaly k nám (přes německé země). Podobný směr můžeme tedy určit i při použití konzoly, v podobě korunované hlavy. Některé konzoly jsou vytesány a osazeny tak, že reprezentují jednotlivé stavy (např. Würzburg 1300), nebo interiéry anglických katedrál.²⁰⁹

²⁰⁴ Ibidem, s. 20.

²⁰⁵ Viz Soukupová (pozn. 152) s. 163.

²⁰⁶ Viz Bortlová (pozn. 199) s. 97.

²⁰⁷ Ibidem, s. 97.

²⁰⁸ Ibidem, s. 97.

²⁰⁹ Ibidem s. 97.

S korunovanými hlavami se v českém prostředí setkáme hlavně v období Přemysla Otakara II., je příznačný pro dvorské umění jeho doby (například při vstupu do sv. Salvátora v Anežském klášteře v Praze, kde vznikly kolem roku 1270²¹⁰). Přesto, že nejjasnější paralela se nabízí s kostelem sv. Salvátora, není vzájemné srovnání vyobrazení korunovaných tam a v Olomouci úplně bez problému. V Praze se totiž jedná o pohřebiště českých panovníků, ale v Olomouci o biskupskou katedrálu. V místech královských pohřbů se častěji nachází vyobrazení panovníků (královské galerie na průčelích francouzských katedrál nebo plastiky německých dómů, např.: Ota I s manželkou Editou v Magdeburku).²¹¹ Přesto nemůže jít o náhodu, že se korunovaná hlava objevila právě na olomouckém dómu, vždyť Bruno byl jedním z předních Přemyslových dvořanů²¹² (podrobněji viz kapitola 4. 1. Životopis biskupa Bruna).

7.4. Výzdoba oken

7.4.1 Okenní kružby

Z raně gotické části katedrály je hned při příchodu na Václavské náměstí vidět jižní zeď tvořenou kvádríkovým zdivem. Jednotlivá pole z vnějšku odděluje šestice opěrných pilířů původně na lichoběžníkovém základě. Během regotizace dostaly některé pilíře v soklové části obložení, čímž vznikl jejich hranolovitý tvar. To se stalo jen u opěráků na jižní straně katedrály. Pilíře jsou směrem vzhůru odstupňované. První ústupek se nachází ve výšce soklu. Mezi prvním a druhým ústupkem si pilíř zachoval lichoběžníkovitý tvar a zmenšuje se v úrovni bankálové římsy pod probíhajícími parapety oken.²¹³ Další zešíkmenou stříškou je krytá plocha při přechodu okenních prutů ve vzorce kružby a ukončené jsou jednou řadou kvádrů pod podokapní římsou. Pilíře ukončuje kamenná stříška s křížovou kytkou ve vrcholu (obr. 21). Toto ukončení není původně raně gotické, ale pochází až z doby regotizace katedrály.²¹⁴ Stěny mezi opěráky jsou prolomeny vysokými okny se zešíkmeným ostěním.

²¹⁰ Viz Hlobil – Michna – Togner (pozn. 20) s. 43.

²¹¹ Viz Soukupová (pozn. 152) s. 164.

²¹² Viz Kuthan (pozn. 24) s. 245.

²¹³ Viz Kašpárková – Kauerová (pozn. 34) s. 16.

²¹⁴ Viz Kašpárková – Kauerová (pozn. 34) s. 16.

Než přejdu k podrobnějšímu popisu olomouckých gotických oken, ráda bych nastínila vývoj fenoménu kružbových gotických oken. Gotické kružbové okna byly poprvé užity ve Francii, v Paříži (například Sainte Chapelle byly poprvé použity kružby ve tvaru trojúhelníků s vydutými stranami kolem roku 1250²¹⁵ a podobné jsou v olomoucké katedrále), Chartres, St. Denis a Remeš.²¹⁶ Jejich vzor se zprvu skládal z dvou lomených okének, nad nimiž se objevuje roseta olemovaná obloučky. Do našich zemí se však tyto novinky šířily přes německé země.²¹⁷ Tudíž se do našeho prostředí dostávají již v pozměněné, nečisté podobě díky vlivu německých stavitelů. Tato forma oken je v jasné opozici vůči cisterciácké architektuře, která se ve stejné době šíří Evropou.²¹⁸ Tento názor nesouhlasí s názory Winzeler, který vidí přímé paralely olomoucké katedrály s cisterciáckým kostelem Henrykow v Dolním Slezsku a s ženským cisterciáckým kostelem Marienstern v Horní Lužici. Uvádí, že formy jsou si vzájemně velmi blízké, ale vzdálenost těchto míst od sebe je značná, což vyvolává další otázky.²¹⁹ Zmíněná podoba oken se při užití v německých zemích zjednodušila. Roseta se dále už nečlenila, ale rozrostla se přes celé horní pole okna. To nutně znamená, že kruh rosety spočívá na hrotech obou spodních okének. Právě takováto podoba se dostala až na naše území a nazýváme jí *předklasickou kružbou*²²⁰. Vraťme se však ještě k vývoji podoby okenních kružeb. Roseta, nejčastěji šestilistá, se zasekávala mezi lomené oblouky okenních otvorů. V katedrále St. Denis (1231 v obci Saint-Denis, dnes součástí severní části Paříže) se kružby začaly seskupovat do trojúhelného schématu, ve kterém spodní dvě nejen nesou středovou rosetu, ale zároveň tvoří výplň okenních oblouků. U francouzských kružeb se setkáváme s různou profilací v různých hloubkových vrstvách kružby. Kdežto u německých jsou všechny rosety v téže hloubce a dokonce mizí hlavní hrotité dělicí oblouky. Tento trend se do českých zemí dostává kolem roku 1260.²²¹ Časově brzké užívání nových druhů kružeb v Olomouci jednoznačně ukazuje na progresivního objednavatele.

²¹⁵ Allan M. Brodie – Nicola Coldstream, Tracery, in: Jane Turner ed., *The dictionary of art*, vol. 31, New York 1996, s. 271.

²¹⁶ Viz Mencl (pozn. 9) s. 187.

²¹⁷ Ibidem, s. 187.

²¹⁸ Ibidem, s. 187.

²¹⁹ Viz Winzeler (pozn. 95) s. 157.

²²⁰ Viz Mencl (pozn. 9) s. 187.

²²¹ Ibidem, s. 188.

Kružby, které lze obdivovat v Olomouci, však patří do pozdější doby, klasické gotiky. Vývoj ke klasické formě gotického kružbového systému probíhal postupným uvolňováním logicky tvrdé a geometricky přené skladby okenních obrazců.²²² Architekti začali vynechávat některé prvky, především hrotité rámy a kruhové obruče, což jim pomohlo vytvářet nové útvary podobné troj- a čtyř-listům. Umělcům tak bylo umožněno pracovat volněji v celé okenní výplni, kterou mohli pročlenit bohatší hrou linií a křivek. Kružby klasické gotiky dosahují měkčího a plnějšího vzezření díky odložení geometrické uzavřenosti a tvarových kontrastů. Celkově se jejich kresba zvláčněla a sjednotila. Tektonická stránka je podřízena vyšší organické jednotě a tudíž nevládne tak tvrdě, jak je vidět u dřívějších děl. Tyto invence, které opět pocházejí z francouzského prostředí, jsou filtrovány Německem, kde se vrcholně objevují na oknech dómu v Mindenu (1267 – 1290).²²³ Stejně vzorce kružeb složených z trojúhelníků a srdcí postavených hrotem vzhůru ve třech pásech se objevují v kostele v Marienstern a pouze trojúhelníky v cisterciáckém kostele v Henrykow v jeho severní lodi už roku 1273.²²⁴ Na našem území se také projevují, a tak zmiňme alespoň kapli a nádvoří na Zvíkově (1260 – 1265). V těchto dvaceti letech (1260 – 1280) můžeme u nás nalézt mnoho různých druhů kružeb. Trojlísté v Kolíně, čtyřlísté v Kouřimi a na Křivoklátu a pětিলísté například v hradní kapli na Bezdězu. Seskupení po trojicích do trojúhelného schématu nalézáme právě v Olomouci na katedrále sv. Václava.²²⁵

První tři okna v postranních lodích od vstupu do katedrály jsou širší a vnitřně rozdělena dvěma pruty do tří dílů, horní část vyplňuje kružba. Rozměry těchto oken jsou 1,1 m na šířku a 9 m na výšku.²²⁶ Čtvrté a páté pole od západu prosvětluje dvě dvojice oken. Ty jsou však užší dělené pouze jedním prutem, mezi dvojicí prochází sloupek. Rozměry oken v těchto dvou klenebních polích jsou jiné v šířce, tam naměříme 2, 21 m, ale vysoká jsou také 9 m.²²⁷ Všechny pruty, včetně těch, které tvoří kružbové obrazce, mají klínovitý profil přiléhající k půlválcovému sloupku. Všechny okenní pruty jsou zakončeny drobnou kalichovou hlavicí, kterou zdobí rostlinný dekor. Sloupky okenních kružeb také prošly vývojem. Od jednoduchých profilů byly postupně obohaceny o válcové pruty a v klasické gotice si navíc udržely své hlavičky a patky, které později kvůli celkové redukci mizí. Účinek vložení sloupku na hranu zešikmeného ostění měl podpořit scelující snahy.

²²² Viz Mencl (pozn. 9) s. 189.

²²³ Ibidem, s. 189.

²²⁴ Viz Winzeler (pozn. 95) s. 157.

²²⁵ Viz Mencl (pozn. 9) s. 189 – 190.

²²⁶ Viz Prokop (pozn. 4) s. 330.

²²⁷ Ibidem, s. 330.

Později v poklasické (lineární) fázi gotiky (80. letech 13. století) v rámci odhmotnění a pro větší expresivitu ztrácejí sloupky jak své hlavice, tak i svoje patky.²²⁸ Vzorce kružeb vycházejí z geometrického pyramidálního uspořádání ve třech řadách nad sebou. Motivy kružeb neohraničuje kruhový rám, což ukazuje také na klasickou fázi gotického výzdobného tvarosloví. Všechna okna mají hladké zešíkmené špalety, do nichž je vloženo vlastní profilované ostění.²²⁹

V oknech prvního západního klenebního pole, jak v jižní tak na severní stěně bočních lodí, nasedá kružba na trojici lomených obloučků (obr. 22). Kružbu zde tvoří trojúhelníky s vydutými stranami uspořádanými do pyramidy (nejníže 3, pak 2 nahoře 1). Motivem kružby v druhém poli jsou trojlísty nad třemi tvary jeptišek, které jsou nasazeny na drobných hlavicích dělicích prutů (obr. 23). U oken ve třetím poli vidíme pruty zakončené opět lomeným obloukem, jako u prvního okna. Zde na sebe vzala kružba srdčité tvary položené obloučky směrem k zemi a špičkou vzhůru (obr. 24). Tato volnost forem kružeb se u nás objevuje od třetí čtvrtiny 13. století. Jedná se o kresebně volnější laločnaté a srdčité tvary sestavované z oblých a kruhových úseků. Jde o vyjádření touhy opustit pregnantní, strohé a tektonicky určité geometrické tvary a zavést tak nový řád respektující souvislou celistvost a vláčnost stavebního organismu.²³⁰

V posledních dvou polích bočních lodí (4. a 5. klenební pole od západu) je vždy dvojice oken. Čtvrté klenební pole od západu osvětlují okna s jedním středovým prutem, na kterém jeptiška ukončuje plochu okna. Nad ní je kružba složená z trojice pětialočnatých roset na jižní straně katedrály (obr. 25). V severní boční lodi je vidět část okna zazděnou, kvůli přistavěné vikářské sakristii, naštěstí kružby stavebníci nezadili. Ve vrcholu okna se rozpíná pětilistá roseta, kterou podpírají dvě trojlísté a pod nimi jsou dvě jeptišky (obr. 26). Podle mého názoru, podobná skladba kružby, jako tato se nalézá také na míšeňském dómu. Tam v širším okně, děleného do čtyř okenních polí, zakončuje každé pole útvar jeptišky, na dva tyto ornamenty nasedá trojlíst, který pak podepírá vrcholovou rosetu. Ale stejně jako v Olomouci, tak i v Míšni je každá výzdoba jednotlivého okna jiná. Nicméně si myslím, že nejde vyloučit jisté propojení obou katedrálních staveb. Výše zmíněná tvarová skladba (čtvrté klenební pole na severní straně katedrály v Olomouci) se objevuje jako jedna z prvních, ještě před dalším uvolněním kresby, kterou byly výše zmíněné novinky v podobě srdčitých a laločnatých kružbových prvků.

²²⁸ Viz Mencl (pozn. 9) s. 193.

²²⁹ Viz Richterová- Kašpárková - Kauerová et al. (pozn. 33) s. 27.

²³⁰ Viz Mencl (pozn. 9) s. 191.

Na jižní straně pátého klenebního pole byly okna ve spodní části zazděny (za nimi se nachází kaple sv. Stanislava), kružby však zůstaly nedotčeny. Kružby se skládají z dvojice jeptišek, nad kterými je pyramidálně umístěna trojice troj-laločnatých roset (obr. 27). Na dvorek u severní strany katedrály vede poslední dvojice gotických oken. Skládají se tentokrát z pětিলisté rosety ve vrcholu, ze dvou čtyř-laločnatých roset a ty podpírá dvojice jeptišek (obr. 28).²³¹

7.4.2 Vybrané hlavice okenních prutů

Velmi těžko přístupné, ale hodně zajímavé jsou drobné kalichovité hlavice, které ukončují meziokenní pruty. Jejich bližší studium neumožňuje jejich vysoké umístění. Některé však mohou popsat na základě fotodokumentace, která byla přiložena ke stavebně historickému průzkumu prováděnému v roce 2001.²³² Podle srovnání fotografií hlavic zvenku a zevnitř katedrály je patrné, že vegetabilní dekory jsou stejné jak venku, tak vevnitř. Začnu s popisem u okna v prvním klenebním poli od západu na severní vnější straně katedrály. Jak už je zmíněno výše, jedná se o okno s kružbou uspořádanou z šestice trojúhelníků s vydutými stranami (obr. 29). První hlavice prutu v západním rohu ostění je tvořena kruhovým talířem, nad kterým se rozkládá směrem vzhůru dvojice listů s výrazným žilkováním. List blíže k oknu přiléhá na okenní prut úplně, druhý se mírně zvedá do prostoru. Nad dvojicí listů se sklání tři podobné listy, které se spojují v jednom bodě pod profilovanou krycí deskou. Ta na jedné straně splývá s ústupkem ostění okna a na druhé mizí na okraji skleněné plochy okna (obr. 29).²³³ Druhá hlavice prutu téhož okna je opět od půlválcového dřívku prutu oddělena talířovitým útvarem poněkud ve vyšší poloze oproti rohovému, nad ním se nachází trojice pětिलístků. Každý list je uspořádán tak, že vedle řapíku se otevírá složený pětिलistý list bez žilkování. Nad listy je zešikmená krycí deska, která by mohla mít půdorys nepravidelného pětिलistého trojúhelníku.²³⁴ Třetí hlavice prutu má opět kruhový prvek, který ji odděluje od těla prutu. Hlavici tvoří tentokrát trojice trojčletných listů bez žilkování přisedlých k řapíku. Jednotlivé oblé lístky odstupují na několika místech od těla hlavice tak, že mezi zadními stranami listů a hlavicí vzniká volný prostor. Horní krycí deska vypadá stejně, jako u předcházející hlavice (obr. 29).²³⁵

²³¹ Viz Richterová- Kašpárková - Kauerová et al. (pozn. 33) s. 28.

²³² Viz Richterová- Kašpárková - Kauerová et al. (pozn. 33), Fotodokumentace.

²³³ Ibidem, Fotodokumentace č. 15.

²³⁴ Ibidem, Fotodokumentace č. 14.

²³⁵ Ibidem, Fotodokumentace č. 17.

Poslední hlavice umístěná ve východním rohu tohoto okna má talířovitý předěl umístěný ve stejné výšce, jako hlavice v protějším rohu. Tentokrát nese výzdobu z dubových listů. Listů je dohromady pět a jsou umístěny na dalším řádku v symetrickém rozložení (2-2-1, směrem vzhůru). Větévka se připevňuje k hlavici pouze spodní částí řádku a konečky lístků, a to na bocích přímo k ústupkům ostění a ve vrcholu na profilovanou krycí desku (obr. 29).²³⁶

Druhé okno od západu na severní vnější straně katedrály má také čtyři zdobené hlavice okenních prutů (obr. 30), které se úplně stejně jako u předchozího okna oddělují od těla válcovitého prutu talířovitým útvarem. Fotodokumentace není tak podrobná, nicméně se pokusím podat přesný popis. V západním rohu druhého okna nese hlavice prutu složitější vegetabilní listoví. Mohlo by se jednat o listy a úponky vinné révy, ale z fotografie přesnější určení učinit nelze. Nad motivem opět nalezneme drobnou krycí desku. Druhá hlavice má podobu vegetabilních bobulek, rozložených do dvou řad nad sebou, kdy v nižší jsou čtyři bobulky ve vyšší tři. Nahoře ji opět chrání drobná polygonální krycí deska.²³⁷ Další hlavici obepíná popínavá rostlina se čtyřmi pětičetnými dlaňově rozevřenými listy, které těsně přiléhají na tělo hlavice (obr. 30).²³⁸ Ve východním rohu druhého okna pokrývá hlavici prutu hned sedm listů, které se symetricky rozkládají. Na dolní části nalezneme dvě dvojice listů, podobných dubu a nad nimi tři jednotlivé listy téhož vzezření (obr. 30).²³⁹

Ve třetím severním klenebním poli, kde okna zdobí kružba se srdčítým vzorem, také nalezneme čtyři hlavice s vegetabilním dekorem (obr. 31). Podle ještě skromnější fotodokumentace se bohužel nedá určit výzdoba západní rohové hlavice, ale z toho mála, které nám ukazuje, jde nejspíš o dekor velmi podobný hlavici v západním rohu prvního okna od západu. Druhou hlavici pokrývá sedm útvarů podobajících se vydutému listu srdčitého tvaru s jemným žilkováním. Rozmístěny jsou v symetrickém uspořádání dole čtyři a nad nimi trojice nad mezerami, které vytvořila spodní řada. Třetí zdobí ve stejném vzorci sedmice poupat.²⁴⁰ Ve východním rohu třetího okna se nachází dubová větévka s osmi listy a dvěma plody vypínajících se ve středu hlavice vzhůru nad větévku (obr. 31).²⁴¹

²³⁶ Ibidem, Fotodokumentace č. 16.

²³⁷ Ibidem, Fotodokumentace č. 19.

²³⁸ Ibidem, Fotodokumentace č. 21.

²³⁹ Ibidem, Fotodokumentace č. 20.

²⁴⁰ Ibidem, Fotodokumentace č. 23.

²⁴¹ Ibidem, Fotodokumentace č. 24.

Fotografie hlavic prutů okna ve čtvrtém klenebním poli je provedena z interiéru. Okenní kružba obou oken zde má podobu dvou tří-laločnatých roset, na kterých spočívá jedna pěti-laločnatá. V západním rohu zdobí okenní prut hlavice pokrytá třemi skupinami listů, které se spojují ve větévku nad talířovitým dělicím útvarem. Prostřední skupina listů je nejpočetnější, obsahuje pět podélných listů bez žilkování, které jsou symetricky rozmístěny. Boční skupiny tvoří vždy trojice listů. Středový prut tohoto okna korunuje hlavice se třemi pětičetnými listy, jejich jednotlivé části se značně rozevírají. Konce listů se vzájemně překrývají a všechny jsou dosti vypouklé od těla hlavice. Vegetabilní výzdoba v dalším rohu se těžko popisuje podle fotografie, ale hádám, že jde o trojici čtyřčetných listů s pilovitými zářezy na jejich čepelích (obr. 32).²⁴² U druhého okna v tomto klenebním poli jsou taktéž tři zdobené hlavice. V západním rohu okna nelze podle fotografie z interiéru rozpoznat vegetabilní výzdoba, ale z vnějšku, který je dnes krytý krovem vikářské kaple můžeme určit více. Jedná se snad o osm dubových listů ve dvou řadách po čtyřech a čtyři žaludy pod krycí deskou. Středový prut zakončuje hlavice s výzdobou v podobě vinné révy včetně několika plodů. Východní roh okna dekoruje hlavice s dubovou větévkou, na které visí několik žaludů. Listy a plody dosahují až k okrajům hlavice, větev ústí až k talířovému předělu mezi hlavicí a dřikem prutu (obr 32).²⁴³

Na jižní straně katedrály jsou zachované fotografie hlavic prutů z doby restaurátorských prací L. Werkmanna (1982 – 1984). Fotografie vytvořil sám L. Werkmann. Dále popsané fotografie jsou taktéž obsaženy ve fotodokumentaci stavebně historického průzkumu z roku 2001. Na prvních fotografiích od L. Werkmanna je okno druhého klenebního pole od západu z vnější strany katedrály. Kružbu se sférickými trojúhelníky podpírá trojice jeptišek, které nese čtveřice hlavic okenních prutů. Všechny mají nad zdobnou částí polygonální krycí hlavicí a pod dekorem talířovitý útvar (obr. 33). V západním rohu tohoto druhého okna tvoří dekor kvetoucí rostlina. Z kamene vystupuje pětice květů (tři v horní a dva v dolní části hlavice), každý z nich má šest okvětních lístků a kulatý střed. Květy pomyslně spojují stonky dotýkající se navzájem v jednom bodě nad talířovitým útvarem (obr. 33).²⁴⁴ Druhý okenní prut dekoruje malá hlavice s větším množstvím dubových listů. Zobrazené listy kameníci naaranžovali do dvou trsů dole a čtyř lístků šikmo položených nahoře pod krycí deskou (obr. 33).²⁴⁵

²⁴² Ibidem, Fotodokumentace č. 64.

²⁴³ Ibidem, Fotodokumentace č. 65.

²⁴⁴ Ibidem, Fotodokumentace č. 123.

²⁴⁵ Ibidem, Fotodokumentace č. 122.

Třetí prut nese značně stylizovanou vegetabilní výzdobu. Z hmoty hlavice vystupují dva ostře řezané trojčetné dlaňovitě otevřené listy, mezi které se vklíní trojúhelníkovitý palmový útvar (obr. 33).²⁴⁶ Ve východním rohu tohoto okna druhého klenebního pole na válcovitém prutu leží hlavice s dekorem tvořeným dvěma listy. Oba jsou pětičetné dlaňovitě rozevřené s výraznými zářezy žilkování a s krátkým řapíkem, který nedosahuje na talířovitý prvek (obr. 33).²⁴⁷

Třetí okno od západu na jižní straně katedrály s kružbou ve tvaru srdcí taktéž podpírají čtyři drobné hlavice okenních prutů (obr. 34). První z nich (v západním rohu) dekorují symetricky rozložené bobule. V dolním pásu se vypínají čtyři bobule a z každé mezery mezi nimi vyrůstají další dvě bobule (obr. 34).²⁴⁸ Druhou hlavici zdobí tři listy, dva se vypínají od spodu, kde jsou spojeny svými řapíky, šikmo vzhůru. Listy jsou zvlněné a jejich čepele dělí zářezy skoro až na jednotlivé malé lístečky. Mezi nimi shora visí menší rozložitý list, který je pětičetný a dlaňovitě rozevřený. Téměř mu chybí řapík, a tak se napojuje na krycí hlavici širší plochou, než kdyby řapík měl (obr. 34).²⁴⁹ Na další hlavici jsou rozloženy tři listy. Všechny jsou trojčetné s výrazným žilkováním a s krátkým řapíkem, kterým se však nedotýkají (obr. 34).²⁵⁰ Poslední dekor na hlavici ve východním rohu tohoto třetího okna, by mohl podle mě být složen ze tří javorových listů, které se vzájemně dotýkají konečky čepele listů (obr. 34).²⁵¹

Okno ve čtvrtém klenebním poli od západu katedrály na její jižní straně tvoří dvě užší zdvojená okna s širším pilířem mezi nimi. Jde o okna s kružbovou výzdobou ve tvaru tří pěti-laločnatých roset podepřených jeptiškami. Obě okna mají po třech hlavicích okenních prutů. Vždy dvě z nich svírají rohy a jedna sedí na středovém okenním prutu. Stejně jako u předchozích hlavic vidíme talířovité útvary, nad kterými se skví samotná dekorace a profilovanou horní desku, která výzdobu chrání (obr. 35). Západní dvojitě okno ve svém západním vnějším rohu zdobí hlavice se třemi dubovými lístky s výraznějším žilkováním. Listy se řadí vedle sebe řapíkem dolů, ty se spojují větévkou, která se pne zleva doprava, kde vpravo dole mizí vedle plochy okna v talířovitém předělu (obr. 35).²⁵²

²⁴⁶ Ibidem, Fotodokumentace č. 124.

²⁴⁷ Ibidem, Fotodokumentace č. 125.

²⁴⁸ Ibidem, Fotodokumentace č. 128.

²⁴⁹ Ibidem, Fotodokumentace č. 129.

²⁵⁰ Ibidem, Fotodokumentace č. 130.

²⁵¹ Ibidem, Fotodokumentace č. 131.

²⁵² Ibidem, Fotodokumentace č. 133.

Hlavice středního prutu dekoruje pětice listů popínavé rostliny, která vyrůstá z pravého dolního okraje až k levému listu na protilehlé straně válcové hlavice. Listy jsou pětičetné s mírným žilkováním a horním listem se dotýkají až okraje krycí desky (obr. 35).²⁵³ Na druhém rohu dvojdílného okna je naaranžovaná trojice listů. Tvar listů je přibližně srdčitý, ale jeho čepel se bohatě rýhuje množstvím žilek, které zkreslují jejich tvar. Řapíky těchto listů jsou dlouhé a spojují se pod prostředním listem (obr. 35).²⁵⁴ Druhé, blíže k východu, dvoudílné okno čtvrtého klenebního pole od západu má na hlavicích prutů následující výzdobu. V západním rohu má vegetabilní dekor složitější uspořádání. Čtyři podlouhlé nepravidelné žilkované listy vyrůstají, vždy dva naproti sobě, z rovného stonku, jehož vrcholek kryje menší trojčetný list podélných tvarů. Listy jsou zvlněny a na krajích přesahují plochu hlavice a dotýkají se až ostění (obr. 35).²⁵⁵ Střední dělicí prut v oblasti hlavice dekoruje větévka rostliny se čtyřmi skupinami oblých listů, vždy uspořádaných do trojice. Větvička se spojuje uprostřed hlavice, ale nedotýká se profilovaného talířovitého zakončení dřívku prutu. Jednotlivé lístky jsou prolomeny dovnitř podle podélné osy listu a některé se dotýkají horní krycí desky (obr. 35).²⁵⁶ Východní roh okna čtvrtého klenebního pole zdobí lehce poškozený reliéf na hlavici okenního prutu. Na ploše hlavice je rozloženo šest dubových listů. Dole se od sebe odklání dva takové listy a jejich čepele jsou naturalisticky pokroucené. Nad nimi se svěšují dvě dvojice podobných listů, ale list zasahující až na ostění směrem od okna je poškozen, především jeho povrchová žilková úprava (obr. 35).²⁵⁷

Originální vzorce kružeb v olomouckém dómu spolu s dalšími pozůstatky z raně gotické přestavby ukazují na náročnost objednavatele a nesporně také na kvalitní řemeslníky. Jejich jména neznáme, ale ať už přišli z jakékoli země, zanechali na Moravě precizní práce s velkou uměleckou hodnotou.

²⁵³ Ibidem, Fotodokumentace č. 134.

²⁵⁴ Ibidem, Fotodokumentace č. 135.

²⁵⁵ Ibidem, Fotodokumentace č. 136.

²⁵⁶ Ibidem, Fotodokumentace č. 137.

²⁵⁷ Ibidem, Fotodokumentace č. 138.

8. Závěr

Cílem této práce bylo podat podrobný obraz vývoje bádání a současného stavu poznání katedrály sv. Václava v Olomouci a jejich kamenosochařských prvků pocházejících z doby přestaveb za biskupa Bruna ze Schauenburku.

Při hledání všech informací o raně gotických přestavbách jsem prostudovala veškerou mně dostupnou literaturu, na kterou autoři publikací o olomoucké katedrále odkazují v pasážích o gotické rekonstrukci. Literatury o biskupském chrámu již vyšlo velké množství, ale podrobněji se žádná z nich tématem kamenosochařských prvků z doby Bruna ze Schauenburku nezabývala.

Během mého bádání jsem našla mnoho literárních zdrojů, některé více užitečné jiné méně použitelné. Většina z nich je snadno dostupná všem čtenářům, ale o některé jsem musela speciálně žádat na arcibiskupství (v jejich archivu) nebo knihovně památkového ústavu. Obě tyto instituce mi vyšly bez problémů vstříc. Nahlédnout do restaurátorské zprávy od Urbana se zdálo být nemožné, kdyby nebylo náhody a velmi vstřícného kroku magistry Dolákové. Všichni společně mi poskytli vybrané informace, které byly základem pro moji práci.

Katedrála prošla v průběhu věků mnohými změnami a ty nejvýznamnější, které předcházely vytyčenému údobí, jsem se snažila hlouběji interpretovat a naznačit dané souvislosti. Na stavební činnost měla velký vliv osobnost objednavatele stavby, jenž jsem vylíčila v příslušných kapitolách, ale nezanedbatelný vliv měly i politické poměry v regionu a celé zemi, kterých jsem se snažila zmínit alespoň do té míry, do které se váží k Olomouci.

Raně gotickou přestavbu katedrály vyvolal požár, který vypukl roku 1265. Na její přestavbu přispěli jak představitelé vykonávající vysoké posty (pražský biskup Jan III.) tak také pouzí přispěvatelé na sbírku, která byla v diecézi vyhlášena (roku 1265). Katedrála nepodlehla plamenům úplně, zůstala jí zachováno románské dvouvěží a část románského zdiva v úrovni soklu, a tak z větší části zůstalo zakonzervováno půdorysné rozložení. Avšak přestavba výrazně změnila katedrálu, protože z baziliky vzniklo síňové trojlodí. Podobné síňové stavby nebyly ve střední Evropě té doby obvyklé a na Moravě neměly žádného předchůdce. Úplně byl přestavěn presbytář, který nabyl nezvyklého pravoúhlého tvaru. Podobné presbytáře ve 13. století stavěly mendikantské řády, které by mohli naznačovat vztahy Bruna ze Schauenburku především s cisterciáckým řádem.

Obvodové zdi katedrály vytvořily pečlivě tesané kamenné kvádříky, které navázaly na pozůstatky románského zdiva a svým vzezřením ho do značné míry napodobují. Mezi originální lichoběžníkovité pilíře prolomili vysoká gotická okna, která vyplňuje pozoruhodná kružba. Kružbové vzorce následují nejnovější trendy přicházející přes německé země z kolébky gotiky, z oblasti Il de France. Okenní pruty, stejně jako konzoly v prostoru katedrální síně zdobili vegetabilně zdobené kalichovité hlavice. Z naturalistických dekorů konzol vybočuje jedna konzola s korunovanou ženskou hlavou. Za biskupa Bruna ze Schauenburku se v katedrále nacházel vysoký reliéf Krista, ale o jeho původním umístění se stále mezi badateli vedou odborné diskuze. Podobně nejisté je také místo, kde na návštěvníky katedrály ve 13. až 14. století shlížela hlava královny.

Celá obnova katedrály probíhala pod dohledem biskupa Bruna ze Schauenburku, výjimečné osobnosti 13. století. Pocházel z významného rodu Schauenburků a z rodného Saska se do Olomouce dostal přes Řím, kde pobýval v blízkosti papeže Innocence IV. Na Moravě uplatnil lenní systém, který znal ze svého rodiště a při němž uplatnil mnoho mužů, kteří spolu s ním přišli. Olomouckou diecézi pozvedl a reformoval, zakládal nejen kostely ale také města, hrady a vesnice. Díky jeho zásahům byly kolonizovány nová území a moravská země prosperovala. Během svého dlouhého života se Bruno nezapsal jen na území Moravy, protože několik let spravoval také Štýrsko. Jeho smělým plánem bylo připojení Litvy a dalších území na severu, které chtěl důkladněji christianizovat a spojit pod olomouckým biskupstvím, této vizi ale nepřál papež a nakonec se neuskutečnila. Jeho diplomatické služby oceňovali především králové (Václav I., Přemysl Otakar II. i Rudolf Habsburský) a když ve sporech nepomohla diplomacie, nebál se ani sednout do sedla a vrhnout se na nepřítele tváří v tvář. Zemřel však pokojně roku 1281.

Stav současného poznání kamenosochařských raně gotických prvků si jistě zaslouží další bádání a propojování s uměleckými památkami 13. století. V pramenech a literatuře jsou sice několikrát zmíněny a popsány, ale některé se rozcházejí nebo neodpovídají již aktuálnímu stavu. Například na soše Krista Spasitele dnes již nenalezneme zbytky polychromie, které jsou ve starších publikacích zmiňované. Konzola s vyobrazením hlavy královny, by si také zaslouhovala větší badatelskou pozornost a podrobnější porovnání s podobnými prvky z doby 13. století, než jaké jsem v dosud vydaných knihách našla. Hlavice svazkových přípor a meziokenních prutů nedosáhly zatím většího zájmu badatelů. V rámci předkládané práce jsem se je pokusila alespoň, co možná nejpodrobněji popsat, ale pro jejich značně obtížnou přístupnost jsem nezmapovala úplně všechny. Snad při příštích opravách výše položených míst hlavní lodi katedrály se nějaký historik umění dostane na lešení, aby mohl doplnit mou práci, a tak obohatit poznání biskupské katedrály.

Při psaní bakalářské práce jsem zdokonalila své schopnosti popsat architektonické prvky a jejich výzdobu, stejně jako badatelskou činnost v knihovnách a jednání s institucemi, které ve svých archívech uchovávají potřebné dokumenty. Nutná byla například komunikace s olomouckým arcibiskupstvím, jako správcem objektu. Moje práce může posloužit jako zdroj informací pro další pojednání o katedrále sv. Václava v Olomouci a jejím stavu ve 13. století.

9. Obrazová příloha

9.1. Seznam obrazové přílohy

- 1) Podobizna Bruna ze Schauenburku
- 2) Pečeť biskupa Jindřicha Zdíka
- 3) Půdorysný plán s nákresem rozšíření o západní chór
- 4) Půdorysný plán ze stavebně historického průzkumu s vyznačením jednotlivých stavebních fází
- 5) Půdorysná rekonstrukce stavu po přestavbě ve 13. století
- 6) Půdorysný plán se zakreslenými hranolovitými i lichoběžníkovitými opěrnými pilíři
- 7) Svazková přípora uvnitř katedrály sv. Václava
- 8) Hlavice svazkových přípor v jižní boční lodi katedrály
- 9) Hlavice svazkových přípor v severní boční lodi katedrály
- 10) Fragment raně gotických žeber
- 11) Konzola s úponky chmele
- 12) Konzola s dubovými větvemi
- 13) Konzola s vinnou révou
- 14) Konzola s úponky vinné révy a s hrozny
- 15) Konzola s listy javoru v plošném reliéfu
- 16) Konzola s listy javoru
- 17) Konzola s neidentifikovaným vegetabilním vzorem
- 18) Fragment sochy Krista
- 19) Detail trůnu fragmentu sochy Krista
- 20) Konzola s hlavou královny
- 21) Opěrný pilíř a detail jeho stříšky
- 22) Okno prvního západního klenebního pole
- 23) Okno druhého západního klenebního pole
- 24) Okno třetího západního klenebního pole
- 25) Okno čtvrtého klenebního pole od západu na jižní straně katedrály
- 26) Okno čtvrtého klenebního pole od západu na severní straně katedrály
- 27) Okno pátého klenebního pole od západu na jižní straně katedrály

- 28) Okno pátého klenebního pole od západu na severní straně katedrály
- 29) Hlavice okenních prutů v okně prvního klenebního pole od západu na vnějšku severní strany katedrály
- 30) Hlavice okenních prutů v okně druhého klenebního pole od západu na vnějšku severní strany katedrály
- 31) Hlavice okenních prutů v okně třetího klenebního pole od západu na vnějšku severní strany katedrály
- 32) Hlavice okenních prutů v okně čtvrtého klenebního pole od západu z interiéru severní boční lodě katedrály
- 33) Hlavice okenních prutů druhého klenebního pole od západu na vnějšku jižní strany katedrály
- 34) Hlavice okenních prutů třetího klenebního pole od západu na vnějšku jižní strany katedrály
- 35) Hlavice okenních prutů čtvrtého klenebního pole od západu na vnějšku jižní strany katedrály

9.2. Obrazová příloha

Obr. 1 Bruno ze Schauenburku

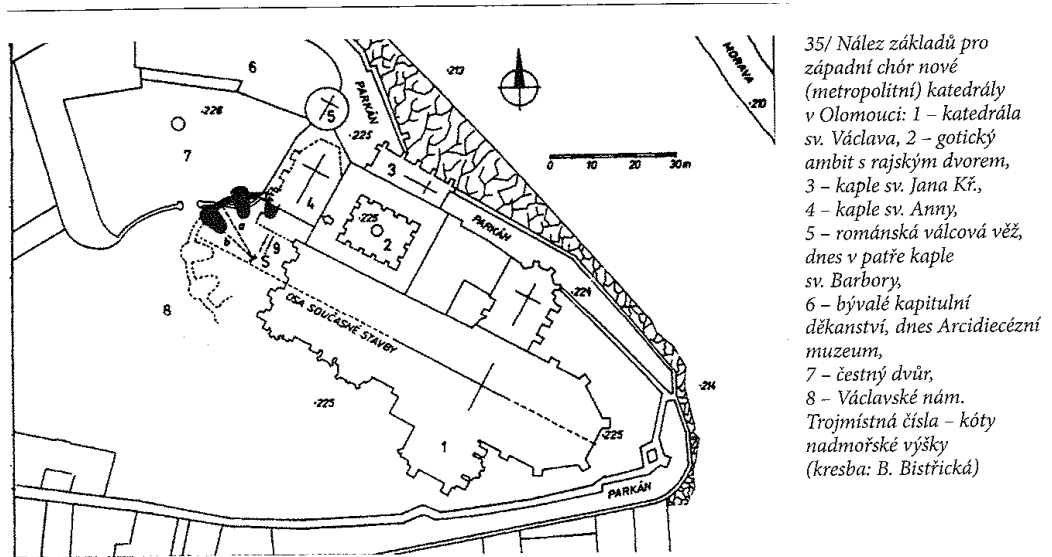
Jan Štětina, *Středověká Kroměříž*, in: Marek Perůtka ed., *Kroměříž historické město a jeho památky*, Kroměříž 2012, s. 50

Obr. 2 Pečeť biskupa Jindřicha Zdíka

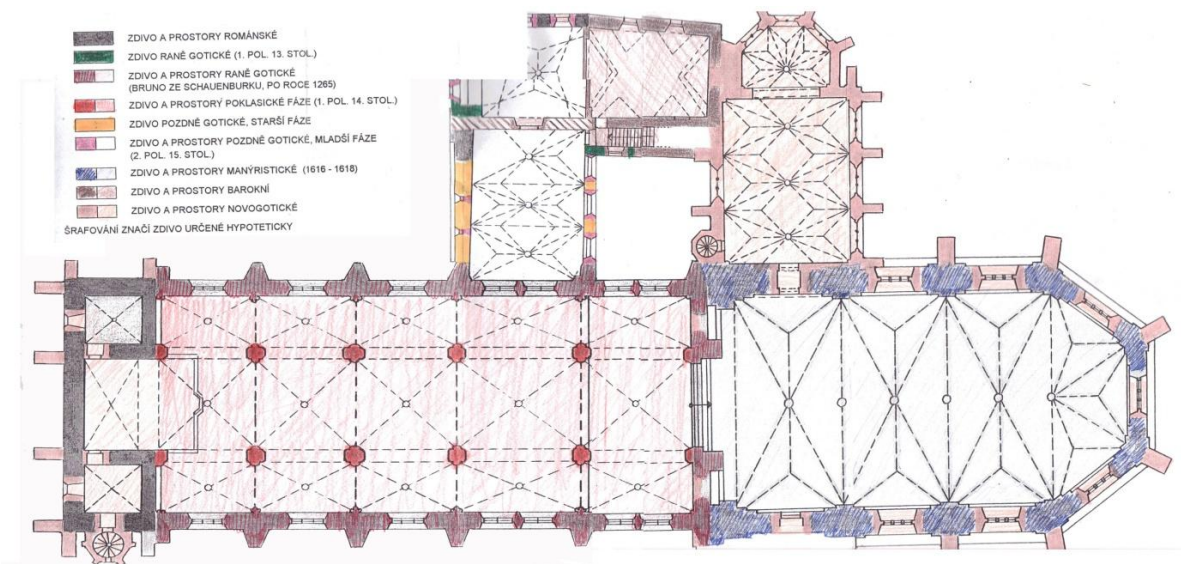
Památkový ústav, *Sborník ze symposia, Generální oprava pláště katedrály sv. Václava v Olomouci*, Olomouc listopad 2000, s. 80

Obr. 3

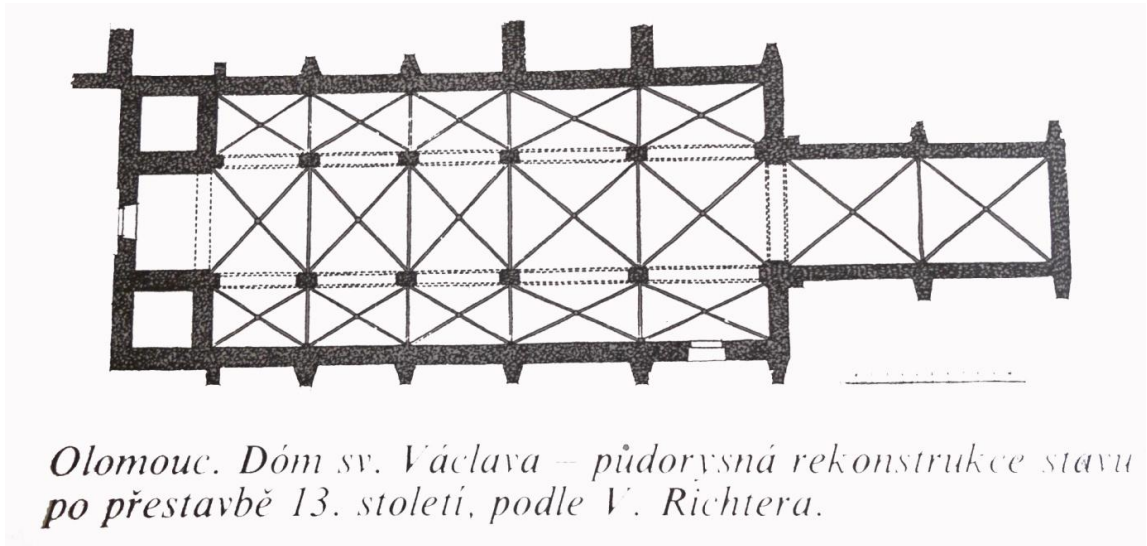
Miloslav Pojsl, *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*, Historická společnost Starý Velehrad Uherské Hradiště 2013, s. 63

Obr. 4

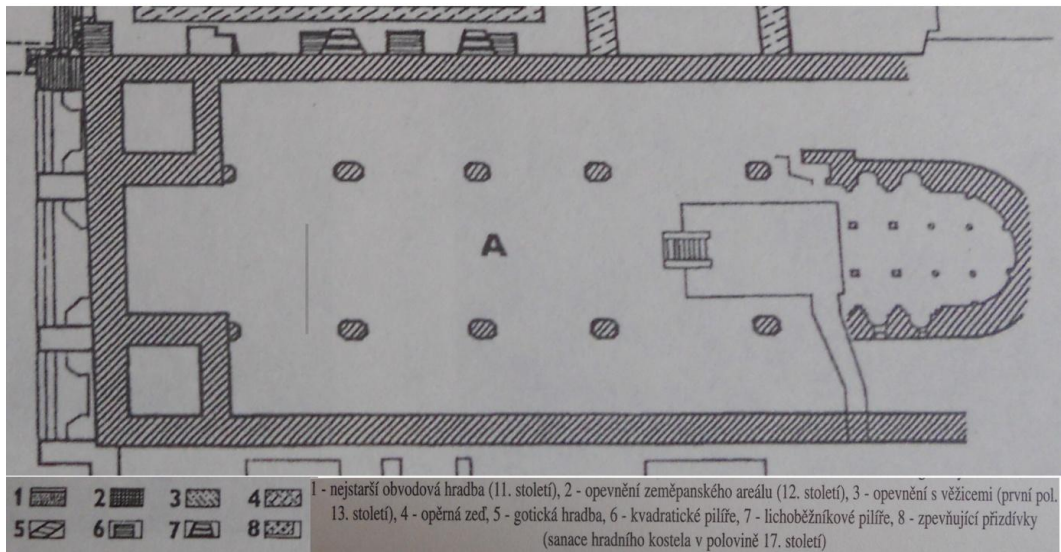

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

Obr. 5

Obr. 6

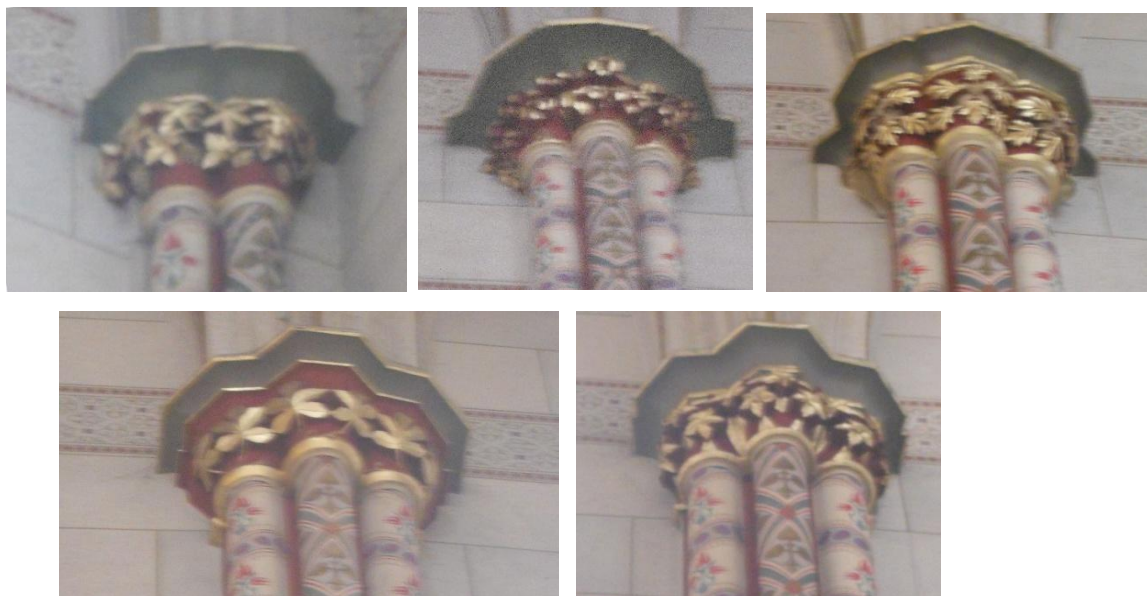
Památkový ústav, Sborník ze symposia, Generální oprava pláště katedrály sv. Václava v Olomouci, s. 84

Obr. 7

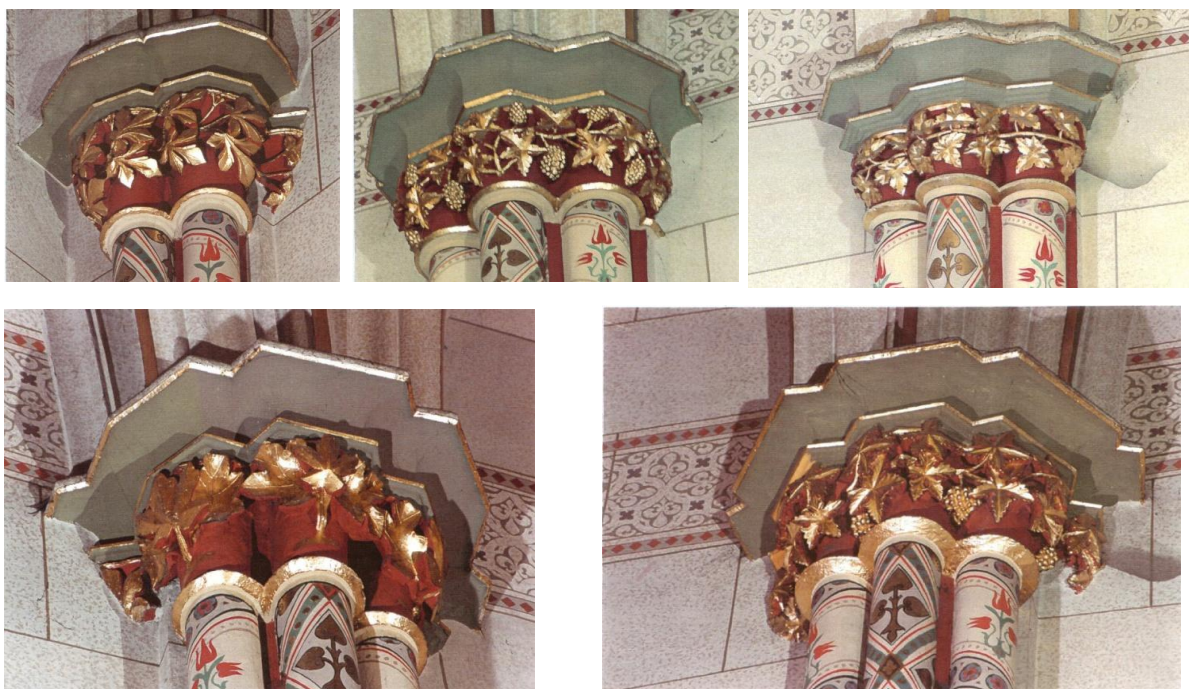
Vyfotovala Eliška Mrňková 14. 4. 2012

Obr. 8

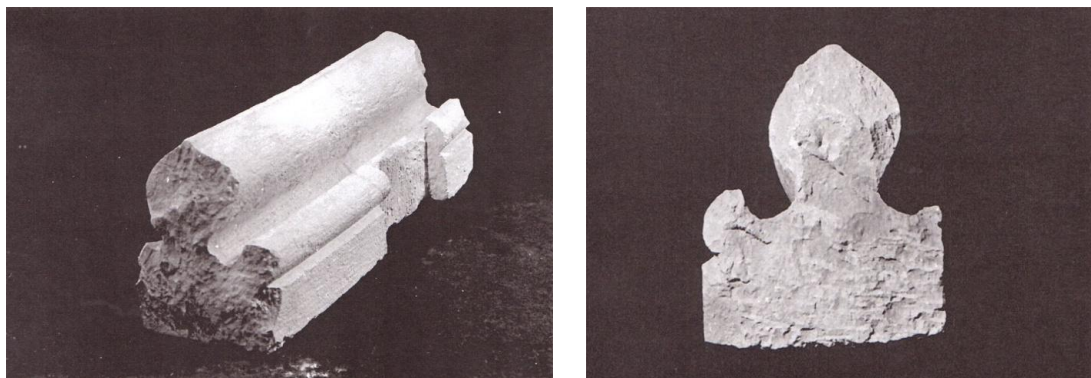
Vyfotovala Eliška Mrňková 12. 6. 2013

Obr. 9

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001*

Obr. 10

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001*

Obr. 11

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001, s. 41

Obr. 12

Vyfotovala Eliška Mrňková 12. 6. 2013

Obr. 13

Vyfotovala Eliška Mrňková 7. 3. 2013

Obr. 14

Vyfotovala Eliška Mrňková 7. 3. 2013

Obr. 15

Vyfotovala Eliška Mrňková 12. 6. 2013

Obr. 16

Vyfotovala Eliška Mrňková 7. 3. 2013

Obr. 17

Vyfotovala Eliška Mrňková 7. 3. 2013

Obr. 18

Vyfotovala Eliška Mrňková 12. 6. 2013

Obr. 19

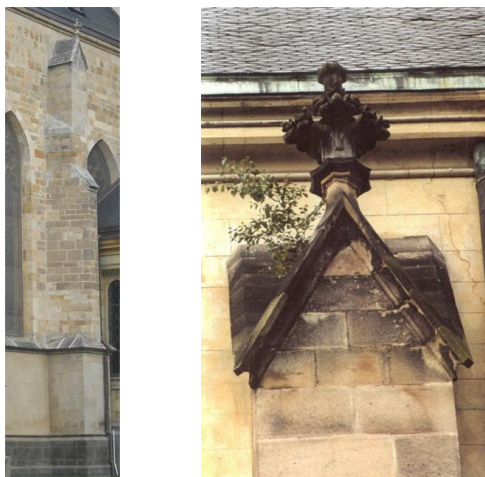
Vyfotovala Eliška Mrňková 12. 6. 2013

Obr. 20

Vyfotografovala Eliška Mrňková 7. 3. 2013

Obr. 21

Vyfotografovala Eliška Mrňková 1. 8. 2012

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 40*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

Obr. 22

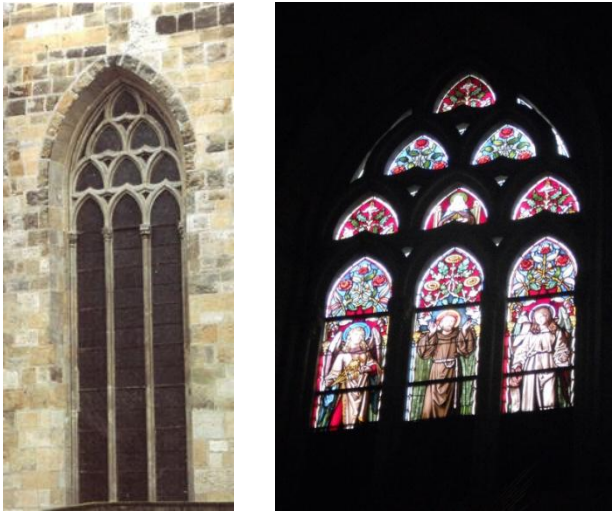
Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 13 a 59*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

Obr. 23

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 18 a 61*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

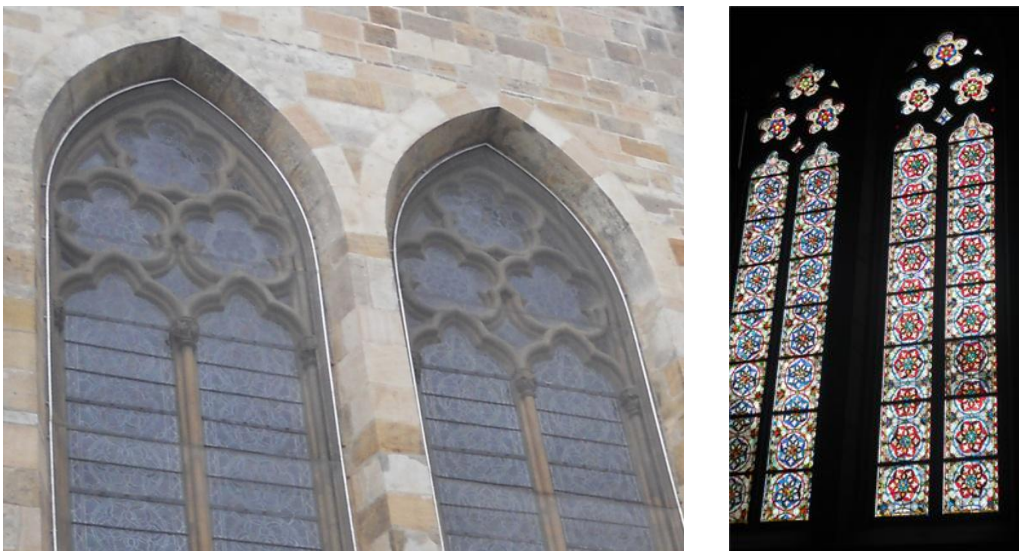
Obr. 24

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 22*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

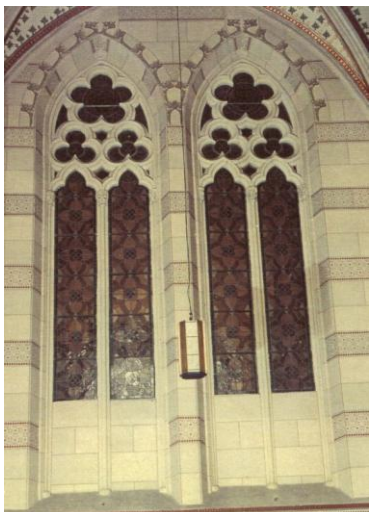
Vyfotografovala Eliška Mrňková 1. 8. 2012

Obr. 25

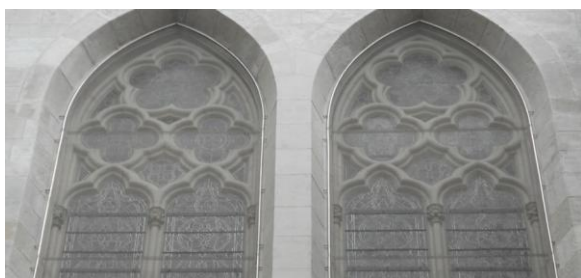
Vyfotografovala Eliška Mrňková 1. 8. 2012

Obr. 26

Vyfotografovala Eliška Mrňková 1. 8. 2012

Obr. 27

Vyfotografovala Eliška Mrňková 1. 8. 2012

Obr. 28

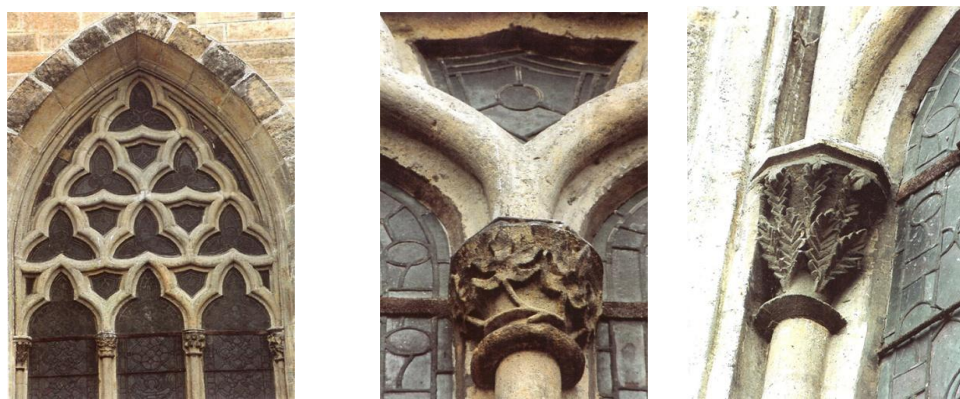
Vyfotografovala Eliška Mrňková 1. 8. 2012

Obr. 29

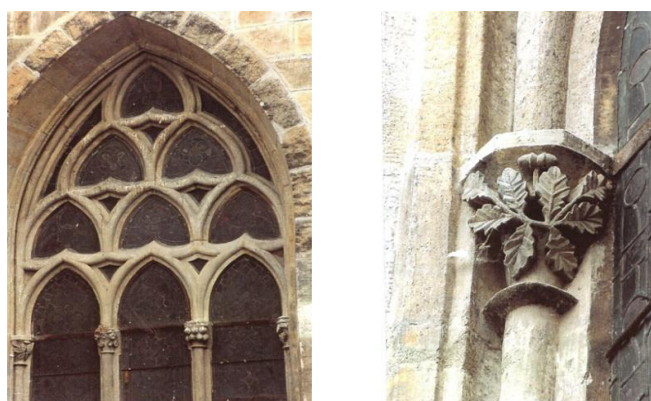
Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 14 - 17*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

Obr. 30

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 19 - 21*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

Obr. 31

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 23 a 24*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

Obr. 32

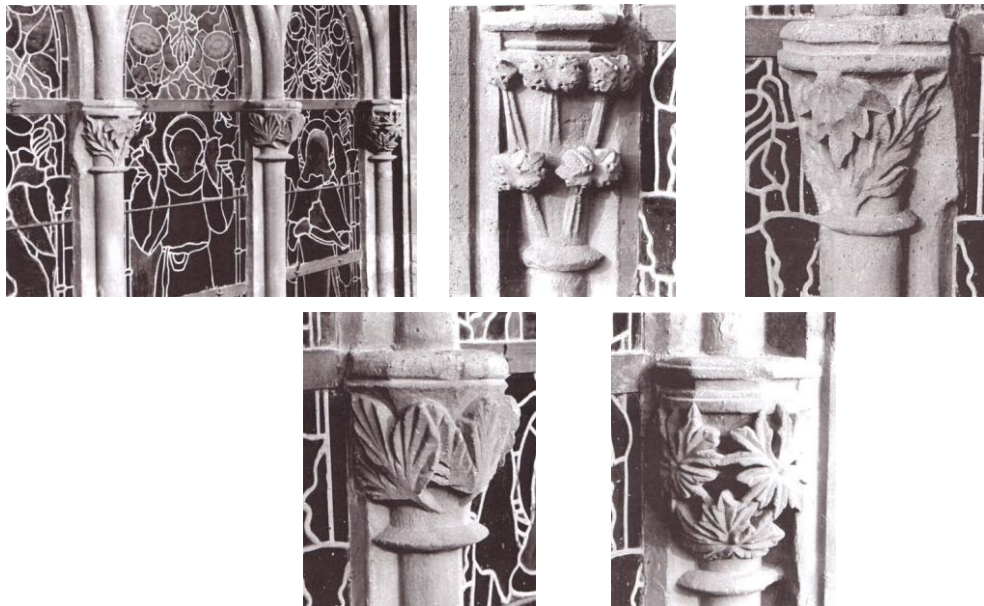
Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 64 a 65*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

Obr. 33

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 121 - 125*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

Obr. 34

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 127 - 131*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

Obr. 35

Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář – Fotodokumentace, č. 132 - 138*, Státní památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001

10. Použitá literatura a prameny

10.1. Použitá literatura

- Josef Bartoš – Jan Bistřícký – Jiřina Holinková et al., *Malé dějiny Olomouce*, Ostrava 1972.
- Klára Benešová – Petr Kratochvíl – Ivan Prokop Muchka et al., *Velké dějiny země Koruny české, architektura*, Praha 2009.
- Jan Bistřícký - Miloslav Pojzl, *Sborník k 850. výročí posvěcení katedrály sv. Václava v Olomouci*, Olomouc 1982.
- Ivana Bortlová, Příspěvek k datování a provenienci některých gotických fragmentů v Lapidáriu KVMO, *Zprávy krajského vlastivědného muzea v Olomouci* 28, Olomouc 1980, s. 17 – 20.
- Vít Dohnal, *Gotické přestavby olomouckého dómu a kaple v jeho sousedství*, Praha 1996.
- Vít Dohnal, *Olomouc - dómské návrší: systematický archeologický výzkum. 1972-1995*, Olomouc 2001.
- Dana Dvořáčková - Malá, heslo Dvory a rezidence ve středověku, in: *Sborník příspěvků z kolokvia konaného 18. března 2005 v Historickém ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK*, Praha 2006 s. 107 - 116.
- Ivo Hlobil, Nové osvětlení dómu sv. Václava v Olomouci, *Památková péče*, roč. 33
- 1973, s. 11-16.
- Ivo Hlobil – Pavel Michna – Milan Togner, *Olomouc*, Praha 1984.
- Ondřej Jakubec - Pavel Zatloukal et al., *Arcidiecézní muzeum Olomouc*, Olomouc 2009.
- Libor Jan - Zdeněk Drahoš - Demeter Malaťák et al., *Osobnosti moravských dějin*, Brno 2006.
- Josef Janáček – Jaromír Homolka – Josef Krása et al., *Umění doby posledních Přemyslovců*, Roztoky u Prahy 1982.
- Karel Jiřík – Jindřich Šebánek et al., *Závěť olomouckého biskupa Bruna z roku 1267*, Ostrava 1967.
- Josef Kachník, *Osm set let dómské kapituly olomoucké*, Olomouc 1931.

- Josef Kachník, *Olomoucký metropolitní chrám sv. Václava*, Olomouc 1931.
- Zdeněk Kašpar, *Katedrála sv. Václava, Zrcadlo času V*, Praha 1992 (obrazová publikace).
- Mořic Kráčmer, *Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci*, Olomouc 1887.
- Jiří Kuthan, *Česká architektura v době posledních Přemyslovců: města, hrady, kláštery, kostely*, Vimperk 1994.
- Jiří Kuthan, *Splendor et Gloria Regni Bohemiae : umělecké dílo jako projev vladařské reprezentace a symbol státní identity*, ed. Aleš Mudra, Praha: Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2008
- Jiří Kuthan, *Přemysl Otakar II. : král železný a zlatý: král zakladatel a mecenáš*, Vimperk 1993.
- Jiří Kuthan, *Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku*, Praha 1991.
- Dobroslav Líbal, *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*, Praha 2001.
- Václav Medek, *Dějiny olomoucké arcidiecéze. Díl 1, Osudy moravské církve do konce 14. věku*, Praha 1971.
- Václav Mencl, *Vývoj okna v architektuře českého středověku*. In: *Zprávy Památkové Péče*, roč. XX, 1960, č. 5-6, s. 181-232.
- Jiří Václav Musil, *Dóm sv. Václava: Metropolitní katedrála v Olomouci*, Olomouc 1992.
- Václav Nešpor, *Dějiny města Olomouce*, Olomouc 1998.
- Adolf Nowak, *Církevní památky umělecké z Olomouce sbírka 1. - 2.*, české vydání upravil Josef Kachník, Olomouc 1890.
- Miloslav Pojsl, *Katedrála svatého Václava v Olomouci*, Olomouc 1990.
- Miloslav Pojsl, *Olomoučtí biskupové a arcibiskupové a jejich pohřební místa*, Olomouc leden 2013.
- Miloslav Pojsl - Jan Bistřícký, *Sborník k 850. výročí posvěcení katedrály sv. Václava v Olomouci: 30. 6. 1131 – 1981*, Olomouc 1982.
- Miloslav Pojsl – Vladimír Hyhlík, *Olomouc. Katedrála sv. Václava. Církevní památky sv. 25.*, Velehrad 2000.

- Dalibor Prix, Kostel sv. Máří Magdalény v Osoblaze do konce středověku, *Umění XXXVIII*, 1990 s. 254 – 265.
- August Prokop, *Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung. II. Band. Das Zeitalter der gotischen Kunst*, Wien 1904.
- Václav Richter, *Raněstředověká Olomouc*, Praha 1959.
- *Sborník ze symposia Generální oprava pláště katedrály sv. Václava v Olomouci (listopad 2000)*, Olomouc 2000.
- Helena Soukupová, *Anežský klášter v Praze*, Praha 2011.
- Jan Štětina, Středověká Kroměříž, in: Marek Perůtka (ed.) *Kroměříž historické město a jeho památky*, Kroměříž 2012, s. 49 – 92.
- Marius Winzeler, Der St. Wenzlesdom in Olmütz und seine Bedeutung für Meissen und die Oberlausitz. Bruno von Schaumburg und Bernard III. von Kamenz als Bauherrn und Mäzene im Umfeld der späten Přemysliden, in: Ondřej Jakubec - Jan Bistřícký et al., *Arcidiecézní muzeum na Olomouckém hradě : příspěvky z mezinárodní konference = The Archdiocesan Museum at Olomouc Castle : proceedings from the international conference : Olomouc, 20.-22. listopadu 2007*, s. 155-162.
- Gregor T. Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften. 1. Abt.: Olmützer Erzdiöcese*, Bd. 1, Brünn, 1858.
- Josef Žemlička, *Přemysl Otakar II. král na rozhraní věků*, Praha 2011.

10.2. Použité prameny

- Ivana Bortlová, Plastika trůnícího Krista, *Inventární listy L – 1*, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Olomouc 1981 a 1986.
- Ivana Bortlová, *Inventární listy L – 2*, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Olomouc 1981.
- Ivana Bortlová, *Inventární listy L – 3*, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Olomouc 1981.
- Ivana Bortlová, *Inventární listy L – 4*, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Olomouc 1981.
- Ivana Bortlová, *Inventární listy L – 5*, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Olomouc 1981.

- Ivana Bortlová, *Inventární listy L – 7*, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Olomouc 1981.
- Ivana Bortlová, *Inventární listy L – 8*, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Olomouc 1981.
- Ivana Bortlová, *Inventární listy L – 292*, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Olomouc 1985.
- Vít Dohnal - Vladimír Hašek - Jan Tomešek, *Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Olomouc - "Dóm sv. Václava"*, Brno: Archeologický ústav AV ČR 1996.
- Vít Dohnal, *Olomouc - dómské návrší. [X. etapa]. 1985. [B], Sondy v jižní chodbě ambit: Plánovaná dokumentace*, Olomouc 1995.
- Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová-Tomáš Vítek et al., *Katedrála sv. Václava, Stavebně historický průzkum, 2. část Sakristie*, Památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2000.
- Slavomíra Kašpárková, *Katedrála sv. Václava, Stavebně historické posouzení a dendrochronologie historických krovů*, Památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2000.
- Slavomíra Kašpárková – Vlasta Kauerová, *Olomouc oprava pláště katedrály sv. Václava, stavebně historický průzkum, 5. část jižní průčelí*, Metropolitní kapitula u sv. Václava, Olomouc 2004.
- Josef Kolář, *Projekt sanace vlhkého zdiva III.etapa GO katedrály sv. Václava v Olomouci*, Přerov 2005.
- Helena Richterová-Slavomíra Kašpárková-Vlasta Kauerová et al., *Olomouc Katedrála sv. Václava, stavebně historický průzkum, 3. část loď severní strana, presbytář*, Památkový ústav v Olomouci, Olomouc 2001.
- Jan Urban, *Zpráva o restaurování raněgotické plastiky žehnajícího Krista v lapidáriu VU v Olomouci*, Šumperk 1962, Český fond výtvarných umělců – Dílo, Praha, karton 107, indent. číslo 241Urban Olomouc, Národní Archiv.